

SKAZKA

DÍVČÍ VÁLCE
❖ V ČECHÁCH ❖

(»VOLNÝCH ROZPRAV« ČÍSLO DRUHÉ)

SEPSAL
HERMENEGILD JIREČEK

PRAHA - 1905 - BRNO
TISKEM ANT. TŮMY V MÝTĚ VYSOKÉM
NÁKLADEM AUTOROVÝM

PŘEDMLUVA.

Česká literatura honosí se starověkou, ze samého počátku XIV. věku pocházející básní, jejímžto předmětem jest pověst o divčím válce v Čechách. Báseň ta není sice samostatná, obsažena jsouc ve veliké rýmované kronice t. z. Dalemilovské; ale není proč nepokládati ji za báseň samostatnou, jelikož vyňata ze soustavy kroniky, dobře ostojí co celek v sobě uzavřený, a to jak obsahem tak i rozsahem. Opěvát jednu z oněch četných episod, jež starověk český dle slov básníka Grillparzera činí tak velice románovitým a zajímavým. Co do rozsahu čítá výše 400 veršů.

Předmět sám táhnoucí se k pověstem o Amazonkách, neobyčejnou měrou vábil a zajímal rozličné národy. Hellénové po celé tisíciletí libovali sobě v pověstech těchto, od Homéra v IX. věku př. Kr. až do Pausania ve II. věku po Kr. Dotýkali se jich básníci hellenští, psali o nich dějepisci jejich, pozornost jim věnovali umělci toho národa, sochaři i obrazníci. Od Hellénů přešla záliba ta na Římany. Sama pověst pak šířila se po národech souvěkých, Skytech neboli Skolotech, Sauromatech neboli Sarmatech, až dokonce pronikla daleko na sever, mezi lid finský, kdež živa byla ještě ve století XI.

U Čechů, v srdci Evropy sídlících, zachovala se pověst o Amazonkách ve způsobu pověsti o divčím válce, kterouž první zapamatoval sám otec Kosmas z konce XI. věku. A tak milá byla českému lidu skazka o válce té, že se ní po koliko století bavili, ano že se u něho i dále vytvořovala a vyvíjela. Nejprůpřípadnější sepsání pochází z počátku XIII. století v kronice Dalemilovské, odkud přešlo do kroniky Pulkavovy (2. polovice XIV. věku) a do kroniky Aeneáše Sylvia (2. pol. XV. věku.) Na samém rozhraní XV. a XVI. věku psal o témž předmětu doktor Racek Doubravský a po něm, v 1. polovici XVI. věku, kronikář Hájek z Libočan. I Němcům stala se skazka ta známou dvojím překladem kroniky Dalemilovy, prvním z prostředka XIV. a druhým z prostředka XV. století.

Skazka česká staví nám na oči obec děv bojovných, majících kněžnu panovnici a vládnoucích s jistými pravidly zákonnými, při čemž muži měli postavení zcela podřízené, porobné a služebné. Amazonky samy zprvu byly služkyně Artemidy, bohyně noci a měsíce, z toho pak vyvinula se později obec žen bojovných, až se dokonce došlo k ponětí obce zemské a samovlády ženské, kde s vyloučením mužů panovaly ženy samy.

Rozumí se ovšem samo sebou, že pověst o divčím obci zemské a o divčím válce v Čechách není než pověst, výtvar obraznosti, základu skutečného nikterak nemající, již proto, že jest zcela nepřirozeno, aby poměr mezi obojím pohlavím

úplně byl převrácen tak jak se to jeví ve skazkách. Není tedy skazka naše než báseň, právě tak jako báseň jest pověst na př. o Horymírovi.

Ale kterak to, že se pověst taková vyskytla v lidu českém, jediném mezi Slovy? Nemáme za jiné, nežli že skazku o Amazonkách neboli ženách a děvách bojovných přineslo plémě Čechů z původní své otčiny východní, kde se stýkalo se Skyty i Sarmaty, k čemuž ještě přistoupilo jednak panovníctví kněžny Libuše, děj to dle slovanského práva zcela opodstatněný, jednak jméno hradu Děvina, kterýžto název odvozován sice od slova „děva“, ale spíše tuším souvisí se sanskrtským „Déva“ = bůh, tak že Děvin neznamena hrad děv, nýbrž hrad boží.

Skazka, kterou podává kronika Dalemilova, stala se základem všeho potomního vypravování: Pulkavova, Aeneášova, Rackova i Hájkova. Že však málokterý starý spis český tak mnoho byl čten a tak pilně opisován jako kronika Dalemilova, vyskytují se v rozličných její rukopisech varianty dosti četné i rčení všelijak rozličná. Dokonce i v kronice Hájkově znamenati lze zbytky vypravování rýmovaného, jiného než u Dalemila.

Tož nám bylo pohnutkou, abychom znova prohlédli text skazky Dalemilovské, doplnili jej případnými přídávky a upravili mnohá rčení v něm. Jest tedy skazka námi tuto otištěná novou redakcí textu Dalemilova. Že nám při tom velmi prospělo vydání kroniky Dalemilovy ve Fontes III. zpořizené bratrem našim Josefem, jakož i prof. Mourkūv věrný otisk Cambridgského rukopisu, vděčně tuto potvrzujeme.

„Dívčí válka“ otištěna z Dalemila jako samostatná báseň o sobě ve Výboru z literatury české I.

Poznámky a vysvětlivky, kteréž podáváme za textem, dílem vztahují se k datům místopisným, dílem ke rčením méně jasným nebo jinak záhadným.

Závěrek činí vyčtení spisův a skladeb o válce dívčí (českých Amazonkách), ze kteréhož nejlépe vidno, kterak předmět skazky nepřestával aniž přestává býti vábným a zajímavým a že záliba starých Čechů v ní přenesla se také dokonce i na obecnost německé, trvající až po dnešní den.

Že jsme textu našemu v čelo postavili obecné pojednání o Amazonkách, toho bohdá nikdo nebude pokládati za vadu; děje Amazonek namnoze přispívají k porozumění skazky české a v literatuře vůbec není posud takového o nich vyličení, aby nebylo mezer nebo jiných nedostatků. Citáty z klasikův vzali jsme z českých překladů prof. Mejsnara (Ilias), Nebeského (Aeschylus), prof. Václava Bakovského (Euripides), prof. Kvíčaly (Herodotos), konečně prof. Kloučka a Škody (Aeneis).

V Mýtě Vysokém, v červnu měsíci r. 1905.

I. První zprávy o Amazonkách. Jich pravlast.

Jménem Amazonek od prastarodávna nazývány jsou ženy a děvy bojovné, o nichž první a nejstarší zprávu máme v Iliadě (z IX. věku př. Kr.) Dvě tu zmínek o nich, ve zpěvu III. jedna a v VI. druhá. Zde i onde charakterisují se Amazonky co ženy mužatky, co bojovnice statné a zmužilé. Ve III. zpěvu (189) vypravuje stařec Priamos, že jsa společníkem Phrygů stál v řadách tohoto národu, když se na něj vyrojily amazonské ženy ze sousední vlasti:

Tak jsem i někdy přišel do Phrygie vínem obilné,
kdež jsem přemnoho mužstva Phrygů zřel mistrnojízdných,
zástupy vojsk Otréva i Mygdona rovnobohého,
jenžto poleh téhdáž Sangarském po břehu stály:
bylť jsem i já, jsa pomocníkem, k nim tehdy počítán,
když jednou proti nim Amazonky mužatky přitáhly.

A ve zpěvu VI. (183) praví se o bohatérovi Bellerophontovi, že z oněch tří skutků, kteréž jemu uložil Iobates, po zápasu s Chimaerou a po boji s horaly třetím byl zápas s Amazonkami, kteréž prý také přemohl a tím skutek uložený vykonal:
Zatřetí zas: Amazonky pobíl, ty mužatky bojovné.

Jinak v Iliadě ničehož není, zejména nic takového, co by ukazovalo k nějakému snad účastenství Amazonek v bojích před Trojou, kteréž opěvá. Teprvé pozdější doba, pohomerická, přibásnila účastenství takové, a to po boku Trojanů.

Kde však hledati vlast a sídlo Amazonek? Ze vzpomínek Priamových možno hádati, že Amazonky byly sousedky Phrygův, že tedy vlast jejich hledati se musí v Malé Asii ke stranám východním. K tomu zřejmě také ukazuje Aeschylus (VI.—V. stol. př. Kr.), jenž sídla Amazonek klade na jih Kavkazu, do staroslavné Kolchidy, dokládaje při tom že Amazonky budou kdys sídleti v Themiskyře nad Thermó-dontem.*) V dramatě „Spoutaný Prométheus“ praví se, že o Prométhea naříká lid kolchidský, neohrožené válečné děvy:

V Kolchidských co sídlí luzích děvy v bitvě jásavé,
Skytův čeled, kočující kolem plesa maeotského.

Dále pak se tam praví:

Vrcholů těch hvězdám sousedných
jest tobě překročit a drahou polední dolů
se brát, až přijdeš k Amazonek tábora,
všech mužů nepřitelek, ježto sídleti

*) Bájili Řekové, že Amazonky pocházejí od obrovské Themiskyry, dcery Doeovy, ale zjevno, že tu zmatení; Themiskyra řečená bylať krajina vlast Amazonek.

kdys budou v Themiskyře nad Thermódontem,
kde skalná čelist Salmydesská z moře ční,
všem plavcům nehostinná, lodí macocha.
Ty velmi laskavě ti cestu ukáží (721—728).

Z těchto slov může souditi se, že za Aeschyla Amazonky skutečně již sídly nad Thermódontem, kde také Heródotos (V. stol. př. Kr.) vlast jejich hledá, an vypravuje, že přemoženy byvše od Hellenů v bitvě nad Thermódontem přestěhovaly se odtamtud do země Skolotů neboli Skytů nad Maeotidem.

Apollónios Rhodský (III. stol. př. Kr.) v básni „Argonautica“, vyličujíc severní pobřeží Pontu od západu k východu, praví, že „za Halydem a Iridem vyniká vysočina, kde jest ústí Thermódontu, jenž se pod vrchy Themiskyry valí ke přivětivé zátocce. Tam jest vlast Doeova; tré měst tam stojí amazonských“.

Do téže krajiny klade sídla Amazonek Apollodóros (z II. stol. př. Kr.). Mluvě o dvanácté úloze Herakleově, praví při deváté, že bohatér maje zmocniti se pasu Hippolyty královny amazonské, po moři tam se vypravil, až se ve přístavu Themiskyrském setkal s ní.

Strabon konečně (I. stol. př. Kr.) o Themiskyře a o končinách nad Thermódontem, též i o okolních horách dí, že „ondy patřily Amazonkám, dokud z nich vypuzeny nebyly“.

Q. Curtius Rufus, římský spisovatel z téhož století, klade území Amazonek do proluky mezi Kavkazem a horami armenskými, tedy do Kolchidy, an dí: „Cercetae et Mosyni et Chalybes a laeva sunt, et ab altera parte Leuco-Syri et Amazonum campi“ (IV. 4.). Avšak o něco málo níže dokládá, že Amazonky přebývají v končinách Themiskyrských nad Thermódontem (VI. 6.). Což obé vyrovnává se úvahou, že za Alexandra Velkého královna Amazonek, jmenem Thalestris, jež ho pozdravila na pochodu jeho do Asie (r. 334. př. Kr.), panovala všechněm končinám od Kavkazu až po řeku Phasis (nynější Rion).

Polle všech těchto zpráv musí pravlast Amazonek t. j. končina, ve které se jako stále bydlitelky připomínají, hledati jednak pod Kavkazem, na jižní jeho straně, ve staroslavné Kolchidě, jednak na maloasiatském severním pobřeží Pontu, tu, kde řeka druhdy Thermódon slovoucí k moři se ubírá a osada i předhoří Therme paměť řeky té po dnešní den zachovávají. Krajina tato nad Thermódontem sama slula Themiskyra i prostírala se od dnešní Trebizondy tou stranou k Sinope, poříčím Iridu a Halydu, jež nyní slovou Jeschil-Irmak a Kizil Irmak. U dnešního Gümeneku nad Iridem nalezájí prý se dokonce i zříceniny jednoho ze tří měst amazonských,

3
— Zokan

slulo Komana, kdež se nacházelo středisko kultu bohyně Artemidy-Diany. Také prý ke jménu Amazonek ukazuje jméno Mazun u předhoří Therme, nad ústím Thermodontu. Později, za časů římských, krajina patřila ke Kappadocii; nyní pak slove případným názvem Amazia se hlavním městem téhož jména. Dle polohy té podobá se, že s Amazonkami sousedili Henetové, slovutní chovatelé ořů. (Ilias II. 851.)

Artemida

II. Původ Amazonek. Jich mravy.

Novější věda v Amazonkách spatřuje obzvláštní druh kultu; byla prý to obec ženská, jejížto bohyně slula „Má“. Bohyně tato přirovnává se k Artemidě (Dianě) Ephesské, která přímo také slula Artemis-Amazon. Chrám Artemidin v Ephesu, pověstný skutkem Herostratovým, jenž jej zbůhdarma zapálil a zkazil, měl prý dokonce původ svůj od Amazonek (Amazonum opus Ephesus. Plin Hist. nat.) Původně byly prý Amazonky nymphy, služebnice Artemidiny, a jako Artemis vyobrazována byla ozbrojena, tak i služkyně její. Kněžky tyto rovněž jako jich bohyně zobrazují se ozbrojené a bojovné, přitom pak cudné a čistotné, z čehož se vyvinulo ponětí, že byly spolu nenávistnice a protivnice mužův.

V pravlasti své vládly prý Amazonky velikými statky. Chováno z nich četné služebnictvo chrámové, až prý i 6000 osob, převahou ženštin, jenž o slavných poutích provozovaly bujné chorovody ve zbroji a se zbraní.

Jestliže slovo Má znamená měsíc (Má-za Čerkesům podnes značí lunu), bylo by tím utvrzeno mínění, že kultus Amazonek vztahuje se k Artemidě jakožto bohyni měsíce. Jakožto bohyně měsíce pokládána za převelice krásnou, názor to orientálský, kterýž se ještě za středověku objevuje. Již prý jako dítě vyžádala si na otci Zeusovi věčné panenství. Za společnice měla 60 devítiletých dcer Okeanových, za služebnice 20 nymph. Ženštiny slavily ji nočními chorovody a bujnými hrami.

Znamenitým svědkem o úctě, kterou Artemidě prokazovaly Amazonky, po našem mínění jest Euripides (V. stol. př. Kr.), jenž ve své tragoedii „Hippolytos“, syna Theseova, kteréhož mu porodila Amazonka Antiope, Hippolyta, líčí co ohnivého ctitele Artemidy. Zařevnila proto bohyně Kypris-Venuše na tohoto „Amazonky zplozence“, jež vchoval byl „ctný Pittheus“:

Vytýkala mu, že
sám z občanů zde této země troizénské
mne praví býti nebešťanů nejhorší.
On zhrdá sňatkem, ženy dotknout štítí se;
však Artemidu, Phoeba sestru, Dia dceř,

co nejslavnější všeho božstva velebí,
a s pannou stále trávě v boru zeleném
psy střelhbítymi snažně šelmy potírá

Však vidím syna Theseova kráčet sem,
an z lovu lopotného domů vrací se,
jun Hippolyt . . .
a hojná za ním služebníkův družina
v čest Artemidy hlučný pje chvalozpěv.

Hippolytos vystoupiv vyzývá družinu, aby za ním kračejíce pěli a Zevovu dceř v nebesích, Artemidu, velebili hymnami:

Sám z smrtelníků tou jsem dařen milostí,
že žiju v spolku tvém i střídám hovory,
tvůj slyše hlas, ač tváří v tvář tě nevidím.

O mravech a obyčejích Amazonek první zprávy pocházejí z doby dosti pozdní, z II. století př. Kr. Homer, Aeschyl, Herodot a jimi starší spisovatelé neznají než ženy a děvy neohrožené, udatné a bojovné. Teprve ve II. stol. př. Kr. roze-pisuje se o Amazonkách a jich mravích Apollodóros, a co on o nich napsal, to opakováno pak napořád.

Podle Apollodóra byly Amazonky národ veliký v ohledu válečném, jež vysoce sobě vážice způsobů mužských, pilně hleděly jich sobě osvojiti. Jestliže Amazonka obcovavši s mužem porodila, tedy toliko rozeňátko ženského pohlaví zůstalo u nich. Děvčátkům utlačovaly nebo vypalovaly prs pravý, aby, jsouce dospělé, volněji mohly zacházeti se zbraní a metati sudlice; prs levý zachovávaly, aby mohly kojiti. Jich královna na znamení své vyvýšenosti nosila pás Aréův.

Po Apollódorovi psal o Amazonkách afrických v Libyi přebývajících Diodóros Siculus v I. stol. př. Kr. V západních končinách Libye žil prý národ, jemuž vládly ženy. Ženy též i války vedly, zavazovaly se na čas službou vojenskou a po ten čas zdrženlivosti od mužů. Teprve potom směly obcovati s muži, aby zachránily svoje plemeno. Veškerou správu měly samy sobě vymíněnou a zůstavenou. Mužští žili životem ženským, po domácku, poslušni jsouce žen. Války a zemského řízení nesměli se účastniti, aby prý nevynikli nad ženské. Chlapečkové hned jak se narodili, odevzdávání mužským, aby je chovali a mlékem i jinými vařenými pokrmy živili. Děvčátkům upalovaly oba prsy, aby v dospělosti volně mohly užívati zbraní. Proto prý jim Řekové pro nedostatek prsou říkali Amazony t. j. bez-prsé, dle řeckého „maza“ (papilla, prs) a privativního „a“ (bez).

Avšak Amazonky tímto svým názvem slovou hned za prastarodávna, aniž stává ze ztardší doby jaké zprávy, že by byly tělo své mrzачily. Také umělci hellenští, sochaři i obraz-

níci, Amazonku nikdy nevyobrazovali bez prsů, nikdy ji u nich nevidíme zmrzačenou. Jest tedy oprávněna domněnka, že výklad jména Amazonek jakožto bezprsých, pochází z pozdního filologického výkladu slova a-mazon t. j. bez prsu.

Podle vyobrazení podnes zachovalých odívaly se Amazonky do boje oděvem z kožíšků, jimž zahaleno bylo celé tělo, těsně k němu přiléhajíc, na hlavě čepicí formy phrygické; nebo také skytickým oděvem, jenž poset byl růžičkami nebo hvězdičkami, přes nějž přehazovaly volný široký plášť. Koně neměly žádného pokrovu. Jinak se to nachází při sochách: tu jim umělci dávali oděv Artemidin: tuniku doricou, pod prsy poněkud vzhůru vzepnutou, s úzkým pásem okolo těla. Šat ten splýval tak, že vrchní část těla napolo byla odhalena, též i nohy až nad kolena zůstávaly nepokryty. Na hlavě helmici. Koně při tom s ozdobnými pokrovy. Zbraně amazonské byly šípy a tulíž i luky a toulce, žerdě, kopí neboli oštěpy, sekyry bitevní a štít. Štít tento měl tvar zaokrouhlený, kulatý, jež ve středověku přirovnávali k velikým listům jistých stromů nebo ke měsíci. Vergilius nazývá jej křivutým.

O válečném umění Amazonek svědectví podává již Aeschylus, an dí v Eumenidách: „Není prý jedno, zahyne-li vzácný muž rukou ženy, tak jako Orestova otce zahubila manželka, anebo v bitvy hlomozu lukem Amazonky dalekostřelným (595).

Vedle obrazův bojovaly Amazonky buď pěši, buď koňmo.

Obrazné památky po Amazonkách vesměs skoro pocházejí z Hellenska.

Ze soch zachovala se po dnešní dobu 1. Amazonka, držící pravou ruku nad hlavou, zpod paždí krvácející. Tvary mužské. Dílo prý Polykleitovo z V. stol. př. Kr. (Nyní v rotundě starého musea Berlinského.) 2. Amazonka opírající se pravou rukou o oštěp nebo-li kopí, levici odhrnujíc šat s pravého prsu a okem bolestným pohlížejíc na dvě rány pod prsem a nad prsem. Tvary jemnější. Dílo prý Pheidiovo z V. stol. př. Kr. (Nyní v museji Kapitolském v Římě.) 3. Amazonka pomoci dlouhé žerdě neb ostěpu vyšínující se na kůň (Museum Vatikánské). 4. Mramorové torso (v antickém kabinetu Vídeňském).

Obrazné památky představují hlavně bitvu Amazonek s Atheňany. Jedna nacházela se na metopách Pantheonu (vedle centaumachie), druhá na zevnitřní straně štítu bohyně Pallady Athénské, opět jiná na frísu Apollonova chrámu ve Phigalii, pak na chrámu Artemidině v Magnesii, na mausoleji v Halikarnassu a j. a j. Slavná váza jihoitalská nalezena v Ruvu a chována v národním museji Neapolském podává obraz již barvami zdělaný.

III. Pověsti starohellenské.

Ve starohellenských pověstech o Bellerophonovi vypravuje se, jak jsme hned svrchu připomenuli, že Bellerophontes z oněch tří bohatérských činů, jež mu od Iobata souzeno bylo vykonati, jeden, a sice třetí, byl zápas s Amazonkami, kterých dle slov Iliady také přemohl. Iobatův rozkaz byl, aby Bellerophontes udeřil na horaly, Lykiům nepřátelské, a po těch na Amazonky.

Sledují pověsti o Herakleovi. Bohatěru tomuto co dilo ze dvanácti deváté uloženo bylo, aby se zmocnil pásu Areova (Mavorsova), kterýmž se zdobila Hippolyta, královna Amazonek, dcera to Areova a Ortréry. Zachtělo se pasu toho Admetě, dceři Euristheově. Tato zvěst o pásu připomíná kouzelný pás bohyně krásy, Aphrodity-Venuše, jenž skrýval všecku lásku a všecku vnađu ženskou. Herakles přidruživ sobě zástup neohrožených mužů, vydal se po moři, Pontem, do amazonské vlasti, kdež po mnohých příhodách stanul ve přístavu Themiskyrském. Zde mu královna přišla v ústrety a zvěděvši čeho si žádá, slíbila vydati mu pás Aréův. Avšak Héra (Juno), nechtějíc, aby se tak stalo, snesla se s nebes na zemi, vzala na se podobu Amazonky a popudila ostatní děvy, že cizí přichozí chtějí mocí odvésti jim královnu. Což slyšíc Amazonky, zhurta chopily se zbraně a koňmo dorážely na loď Herakleovu. Herakles nemaje za jiné nežli že slib Hippolytin byla toliko lest jemu strojená, královnu za vlasy ji chytiv strhnul s koně, zabil a pasu jejího se zmocniv s lodí odejel. Na to prý zastavil se u Trojy.

Jiné zprávy oznamují, že Hippolyta nebyla zabita, ale jata a od Thesea, soudruha a společníka Herakleova, do Attiky odvedena, z čehož prý povstala válka mezi Amazonkami a Atheňany. V bitvě před Athénami svedené poraženy jsou Amazonky a jen prý Hippolyta vůdkyně s několika málo družkami zachránila se do Megary, kdež královna vidouc nemožnost navrátiti se do Themiskyry, litostí zemřela a pochována jest. Ještě ve II. stol. po Kr. i také náhrobek ukazovali, mající podobu amazonského (kulatého) štítu. Avšak pověst tato nemůže vztahovati se na Hippolytu: nebyla to Hippolyta, nýbrž sestra její Antiope, kterou dle Pindara (VI. stol. př. Kr.) unesl Theseus s Peirithoem. Za navštěvy Hellenů v Themiskyře zamilovala se Antiope do Thesea a zradila mu město. Také s ním odešla z vlasti své do Attiky. Toť prý byla příčina valečného tažení Amazonek na Athény.

Zde Amazonky podle slov Aeschylových v dramatě „Eumenidy“ (VI. a V. stol. př. Kr.) na skalnatém pahorku

postavily tvrz proti Athénskému hradu (Akropoli). Slul pak ten pahorek „Pahorek Aréův“; konány tu soudy a sídlo své měl areopag. V těžké bitvě pod hradem zvítězil Theseus, jemuž po boku proti sestrám svým bojovala Antiope. Antiope sama zahynula v bitvě; zasáhla prý ji střela z lučiště Amazonky Molpadie, kterou Theseus, rychle přiskočiv, zabil.

Zde v Areiově kopci, kde se tábořem
voj Amazonek položil, když ze záští
přitáhl na Thesea, tento mladistvý
stán vyšehradný proti městu vztýčily
a žertvy kladly Aréu, že příjmení
své odtud vzala skála „Vrch Aréův“.

Dle Pausania nacházel se ještě za jeho času (II. stol. po Kr.) při vstupu do Athen pomník Amazonky Antiopy.

V pohoméřské době připomínka se děje o Penthesileji. Arktinos z Milétu, básník hellenský, jenž dvě stě let po Homérovi opěvoval děje v Iliadě líčené, přibánil k Iliadě také účast Amazonek v bojích Trojanských. Trojanci truchlice ještě za Hektorem, k nové znužilosti rozohněni jsou příchodem Amazonek, jimž vedla Penthesilea, dcí Aréova. A tak udatně vedly prý si Amazonky proti Hellenům, že se tito začali až i obávatí o svou bezpečnost, anž rekovná vůdkyně Amazonek nehrozila se ani souboje s Achillejem. Achilleus po bohatyrsku nechtěje ublížiti děvě, šetřil ji dotud dokud neznamenal, že ona sama sahá jemu samému na život. Tu jí prsa proklál neuprosným kopím. Krásou mladistvé rekyně, od něho zahubené, byl však tak hluboce dojmut, že mrtvolu její vydal Trojanům a Thersyta posměch si proto z něho tropícího, citelně pokáral.

Ze vnitřní Asie přicházely konečně zprávy o panovnících ženách, jako o Tomyridě, královně Massa-Getů ze VI. stol. př. Kr. (529.) Tomyris ve válce překonala prý perského Cyra, zabitému dala stíti hlavu a poručila ponořiti ji do nádobí krví lidskou naplněné, aby prý tak ukojil svou krvežíznivost.

Za Alexandra Velkého (IV. stol. př. Kr.) řeč jest o královně Amazonské Thalestře. Vyšla mohutnému vojevůdci, an táhl Kolchidou dále do Asie, v ústřety, aby ho pozdravila, majíc podle sebe tři sta děv patrně bojovných; seskočivší s koně, šla mu naproti, držíc v pravici dvě kopí (Curtius Rufus.)

U Římanů pověsti o Amazonkách nebyly než prosté ozvuky skazek hellénských. Co Vergilius (I. stol. př. Kr.) v Aeneidě píše o jich účastenství v bojích Trojanských, spočívá na základě řeckých zpěvů pohoméřských básníka Arktina z Milétu.

Se sbory Amazonek s křivutými pavézami táhne
 prudká Penthesilea a soptí ve středu vojska,
 odhalená podpjavší zlatým bohatýrka opaskem
 ňadra, nijak nebojíc se s vojínů potýká panna. (I. 490.)
 V tomto krveprolití jásá Amazonka Kamilla,
 prs jeden odhalený má k bitvě a na pleci toulec.
 vůkol ní tovaryšky jaré, Lavína panenská,
 Tulla a s ní sekerou kovovou Tarpeja točící,
 tré Italek, sama jež božská si na počtu Kamilla
 vybrala, družky její výborné v míru i válce.
 Jak kdy po Thermódonta vodách thrácké Amazonky
 klusmo jedou a zbraní bojují s nepřátely pestrou,
 Hippolytou vedené, nebo Murtova Penthesilea
 když s korbou se vrací a s pavézami zakřivenými,
 velký křik zvednouc, jásá žen veškeré vojsko. (XI. 648.)

IV. Skazka skolotská (skytická).

Podle Herodota (V. stol. př. Kr.) Helleni podmanili sobě, pravlast Amazonek, přemohše je v bitvě nad Thermódontem, i shromáždili všecky děvy při tom zajaté a svedli je na tři lodě své, chtějíce jich odvésti do vlasti řecké. Avšak sotva že lodě byly na širém moři, zdvihly se děvy a zmocnivše se všech tří korábů, posádku mužskou všecku pobily. Že pak nebyly zběhly v řízení lodí, neznajíce ani kormidla užívati ani plachty a vesla spravovati, musely osud korábů zanechati větrům a vlnám. A takž koráby zahnány jsou do zátoky maeotické (nyní azovské), kdež se Amazonkám povedlo u skalného hradu Kremna v paustvě svobodných Skolotů neboli Skytů vykročiti na suchou zemi. Tu jakmile pocitily pevnou půdu pod sebou, zmocnily se stáda koní volně se pasoucích a vsednuvše na ně jaly se válečně plnit zemi. I divili se Skoloté, kdo by ti cizinci byli a odkud se k nim přibrali. Nerozuměli ani řeči jich aniž podle oděvu dovedli poznati, co to za národ. Ovšemž že je měli za muže a válčili s nimi, až teprve z mrtvol sezнали, že to ženské. I šlo Skolotům nejvíce o to, aby bojovné ženy zkrotili a jich sobě získali, což se jim konečně také povedlo.

Jinoši skolotští spřiznili se s Amazonkami i žili s nimi pospolu, až se Amazonky přiučily jazyku skolotskému. Tu mladici pravili k ženám: „My máme rodiče a jmění i nechceme déle bez svých rodů žiti; půjdeme a vrátíme se ke svým i budeme zase živi s nimi; vy pak budete naše ženy a kromě vás žádné jiné“. Načež Amazonky: „My bychom s vašimi ženskými nedovedly obcovati; máme jiné mravy než ony. My chodíme s luky a s oštěpy, jezdíme na koních, práci ženských

neumíme. Ne tak vaše ženské; ty dřepí ve svých bytech a nechodí ani na lov ani kam jinam. S těmi bychme nikterak nemohly se shodnouti. Chcete-li nás mít za ženy, tedy jděte ke svým rodičům a vezměte od nich každý svůj díl; až se pak vrátíte, budeme žívi pospolu o sobě“. Jinoši učinili dle rady Amazonek a vzavše své podíly od rodičů, usadili se za řekou Tanais (dnešním Donem), tři hony za Maeotidem.

V. Skazka sarmatská.

Za Donem a dále za mořem nyní azovským, na sever od vysokého Kavkazu, vytvořila se nová vlast amazonská. V těch končinách žili kočovní Sauromaté či Sarmaté, jež dle vypravování Herodotova mnoho zvyků přijali od Amazonek. „Ženy sarmatské začaly okročmo jezdit na koních, jezdily na honby i do bojů, s muži i bez mužů. Oděv nosily týž co mužští. Za obyčej prý u Sauromatů bylo, že žádná panna nešla za muž, dokudž nezabila aspoň jednoho nepřítele; mnohé z nich zemřely nevdané, ježto se jim nepovedlo učiniti jak nařizuje mrav“.

Také ještě i Strabon geograf (I. stol. př. Kr.) znal tuto zemi amazonskou, ale posunutou dále do vnitra Asie, na východním pobřeží kaspického moře (ve dnešních stepách turkestanských), kterážto země slula Albania. Podle vypravování znalců té země — píše Strabon — Amazonky všechny práce konaly samy, mužův nemajíce; pole vzdělávaly, zahradnictví provozovaly, dobytek chovaly, zejména koně. Nejstatečnější oddávaly se lovům a honbám a cvičily se v umění válečném. Zvláštnost jednu měly, že každoročně po dva měsíce s jara pobývaly na horách, kteréž zemi jich dělí od Gargarů, i obcovaly zde s Gargary, taktéž na hory putujícími. Kdykoliv po tom obcování na svět přišla děvčátka, Amazonky podržely je, ale chlapečky vydali Gargarům, kteří je jako své syny rádi přijímali. Děvčátkům Amazonky pravý prs vypalovaly, aby volněji dovedly zacházeti s lukem a sudlicí. Kromě sudlic a luků měly také ještě i štíty a sekery. Oděv, prilby, pláště a pasy zhotovovaly si z kůže zvířecích.

VI. Skazka severská.

V končinách severských objevuje se ještě v XI. věku země tak zvaná ženská, terra feminarum, maegdaland, kwaenland, t. j. země či vlast ženských. Král Alfred (X. věk) zemi tu kiade do kraje, nic nemluvě o blízkosti moře: sousedí prý s panstvím sarmatským, horami rypeiskými od něho jsouc odloučena. Nicméně všechny další zprávy ukazují k tomu, že

tato země ženská hledati se má v končinách nynějšího Finska, mezi zálivem botnickým a zálivem finským. Švedové panují až k zemi ženské (Sueones regnant usque ad Terram feminarum. Adam Brem. IV. 14. Insula grandis Aestland, et haec quidem insula Terrae feminarum proxima narratur. IV. 17.) Říkalo se tam ještě za Adama Bremského, tedy mezi r. 1068—1125, terra feminarum. (IV. 19.) S tím položením shoduje se, co Adam vypravuje o králi σ-králi Emundovi: Švédský král Emund vyslal prý syna svého Amunda do Skythie, aby rozšířil panství své; ten pak přijda po moři do země ženštin, zničen jest s celým vojskem svým, ježto ženštiny otrávil studánky a studně (III. 15.)

O těchto ženštinách (amazonkách) píše Adam dále: Jednotlivé amazonky té „ženské země“ mají jednotlivé muže, jakž prý to psáno v listu jich k Alexandru Velikému: „Chceš-li znáti způsob našeho života, tedy vez, že naše pobývání jest za vodou i je nás 264, co nepoznáváme muže. Muži nežijí s námi, ale za vodou (ultra fluvium), v jiných stranách (in alia parte). Každoročně slavíme Joviše po 30 dní; kdo chce mít ženu, má ji po jeden rok. Porodí-li žena chlapečka, přejme jej otec; porodí-li děvčátko, též je podrží otec, ale jen do sedmého roku, tu je přejme zase matka. Chceme-li válku s kým, tedy jest nás desetkrát deset tisíců jezdkyň i ostatní zatím hlídají a opatrují ostrov náš“.

Jinak se bájilo, že se Amazonky tyto oplozují pitím jakési vody nebo že mívají obcování s cizími kupci, ano i s plenníky svými; až prý také i s nestvůrami, kterých prý v těch končinách plno. Chlapci z Amazonek jsou prý od narození psohlavci, ale dívky prý vyrůstají v nejladnější kráse. Spanilé ty dívky žijí prý zcela o sobě i pro sebe, zamítají všechen styk s muži, ba zahánějí je mocně, kdyby se k nim kteří přiblížiti chtěli.

K těmto severským Amazonkám vztahuje se starší zpráva, již arabský cestovatel Al-Bekri (z 2. pol. X. stol.) zaznamenal, an píše, že na západ od Rusů (v tehdejšímu toho slova rozumu) jest „město“ neboli „obec ženštin“, jež vládnou zeměmi i nevolníky. Obcují s nevolníky, a když která porodí syna, hned chlapečka utracují. Jezdí na koních a osobně chodí na vojnu. Vládu drží svou smélostí a svým udatenstvím. Al-Bekri podává zprávu tuto dokládá se v tom slov Ibrahima, syna Jakubova, israelity, patrně kupce-obchodníka: „Zpráva ta o tom městě jest pravdivá; vypravoval mi to sám Huta, král Rómův“ [t. j. Ota král římský] z X. stol.

VII. Skazka česká.

První kdo nám zprávu dává o dívčí válce v Čechách, jest kronista Kosmas. Psal ji na začátku XII. stol., a sice na základě pohádkovitého vypravování starců, z těchže úst, ze kterých slyšel také jiné pověsti ze starověku českého. Pověst samu klade Kosmas v dobu kněžny Libuše. Za dob Libušiných — tak píše — děvy této země dorůstaly ve svobodě beze všeho jarma jako Amazonky; dychtivy jsouce zbraně a oberouce sobě vůdkyně provozovaly vojenství tak jako jinoši a hleděly si lovu po lesích tak jako mužové. Také ne muži jich, ale ony samy volily si muže. Oděv nosily mužský, i nebylo rozdílu v tom mezi muži a ženami, právě tak jak to bylo u skytských národů, Plavců (Polovců) a Pečeněhů (Pacenatici).

Potom pak smělost ženská — píše Kosmas dále — natolik se rozmohla, že sobě na jednom skalisku blíže hradu Prahy postavily hrad polohou pevný, jemuž podle sebe — t. j. děv — dali jméno „Děvin“. Což vidouce jinochové, velmi se rozhněvali a shluknuvše se, na zatroubení opodál na jiné skále, mezi chrastím vystavěli hrad, jemuž podle chrastí dali jméno Chvrasten (později Vyšehrad). Že pak děvy začasté chytřejší byly a jinochy obelstívaly, zase pak jinochové udatněji sobě vedli nežli děvy, byl hned boj mezi nimi, hned zase mír, až učinivše příměří, po tři dni pospolu trávili v hodech a ve hrách vojenských. Konečně noc byla a na jasném nebi měsíc svítil. Tu zatroubeno v roh a hned každý z jinochů chopil se děvy. Na to sjítra uzavřen mír. I vynesli z Děvína všechny zásoby a hrad sám vydali požárům na pospas. „A od toho času jsou u nás — (tak končí slova svá Kosmas) — ženy pod mocí mužů“.

Pověst o dívčí válce jest patrně jedna z těch, o kterých Kosmas praví, že je čerpal „z pohádkovitého vypravování starců“ (senum fabulosa narratione). Kosmas uvozuje ji ve spojení se hradem Děvinem, kteréžto jméno že upomíná na děvku (cui a virginali vocabulo inditum est nomen Dievin). Avšak tím věc rozhodnuta není. Sice filologicky jest toho odvození správné (děva = Děvin, t. j. hrad děv), ale věcně tomu odpirají důvody dosti vážné.

Pamatujme, že týž název „Děvin“ rozšířen jest po četných vlastech slovanských, zejména v tu stranu k západu: U Polabanů, kde známe hrad Děvin-Parthenopolis, Magdeburg nad Labem, u polských Slezanů, kdež stál hrad Děvin nad Odrou v sousedství Velikého Hlohova. Na Moravě potkáváme se hned v IX. stol. se hradem Rostislavovým, jenž slul Dovina, t. j. Děvin, tuším že nad dolním tokem Svatky. Nad stokem Moravy a Dunaje stojí podnes Děvin se zříceninami hradními,

něm. Theben, jež obyčejně pokládají za onen hrad Rostislavův. Konečně máme Děvin, Divin, v zákoutí jaderského moře u Timava, nyní Duino. Jméno Děvina polabského a Děvina moravského odvozováno hned v IX. stol., tak jako u Kosmy, od slova „děva“, ale aby všechny hrady toho názvu jméno měly po děvách (virgo, parthenos), možno-li tomu viry dáti?

Nám se podobá, že v názvu Děvin skrývá se ne české slovo „děva“ (virgo, puella) ale sanskrtské „Deva“, hell. Zeus, lat. Deus, Divus, litevské „Deiwas“, „Diewas“, což vše znamená bytnost božskou, boha samého. Ještě v litevském katechismu z r. 1595 uvozují se otázky o Bohu: Taday yra tris Diewai? — Tewas iragu Diewu? Sunus iragu Diewu? Du(h)asia Bwentoii yra Diewu?

Pověst o divčí válce má své dějiště v samém středisku země české, v okolí hradů Děvina, Vyšehradu a Prahy, tedy v onom území, jež původně bylo sídlem plemene Čechů v užším toho slova rozumu. Že by v tomto kroužku dosti úzkém vznik měla pověst česká, toť věru vyloučeno; není tomu žádného podkladu. Že by jí plémě Čechů bylo snad přejalo a zdědilo po starších toho kraje obyvatelích, na to sotva lze myslet, vždyť ani o předchůdcích Čechů mnoho nevíme, natož aby jich skazky byly přešly na Čechy. Spíše by se mohlo myslet, že skazka česká jest ozvěnou skazky skyticko-sarmatské, kterou plémě Čechů ze staré vlasti slovanské zponad Dněpru, tedy ze samého sousedství Skytů, přineslo s sebou do nové vlasti a která nového vzniku a nového života získala zde tím, že tu byl hrad Děvin a že v plemenu českém panovala svého času panovnice rodu ženského, Libuše. V obraznosti své Čechové tito víc a více rozprávěli původní pověst o mužatkách a rozvláčeli ji příběhováním ještě po celé tisíciletí, od časův Libušiných až po Hájka kronikáře. Jaký tu rozdíl ve vypravování mezi prostičkými slovy Kosmovými z XI. stol. a básní Dalemilovou z počátku XIII. věku, a zase mezi básní Dalemilovou a líčením Hájkovým ze XVI. století!

Že by česká skazka o Amazonkách vznikla byla teprve ve středověku, kde se pověst o nich dostala do Evropy prostřednictvím literatury řecké a latinské, tomu odporuje úvaha, že relace Kosmova opírá se o pověst mnohem starší.

Druhé skládání o divčí válce nalézáme v rymované kronice českým jazykem na počátku XIV. stol. psané, která v literatuře obdržela název kroniky Dalemilovy. Dalemilovi šlo o to, aby „české skutky v jedno svázal“; nemoha pak dočkati se, by v tu práci uvázal se někdo „moudrý“, podjal se jí konečně sám. Ale úsilno bylo mu kroniku psáti, ježto nikdež celé nevěda, musel z rozličných jednu skládati. Známobylo

mu patero sepsání: jedno u kněze starého v Boleslavi, druhé Pražské, pak Břevnovské, Opatovské a Vyšehradské.

Máme za to, že jsou tu míněny opisy kroniky Kosmovy, uložené u těchto sborů duchovních, kapitul a klášterů. Prozkoumal je Dalemil do podrobná i porovnal opisy vespolek; ze všech pak nejvíce zamlouvala se mu kronika Boleslavská. Avšak neobmezil se na text kroniky Kosmovy, jenž jemu ovšem byl pramenem hlavním. Kromě Kosmy znal „Epilog země české a moravské“ Kosmou toliko citovaný, jehožto plné znění známé nyní z legendy „Diffundente sole“. Znal pověst o Švatoplukovi moravském, skazku o Hovorovi, vypravování o únosu Jitky, četl kroniku o hraběti z Aldemburka a hradu Přimdě atd.

Co se týče Dívčí války, Dalemil ovšem znal zprávu Kosmovu, ale jaký tu rozdíl mezi Kosmou a Dalemilem! Kdežto Kosmas pověst podává zcela schematicky, slovy nad míru suchopárnými, vidíme u Dalemila skazku široce rozloženou, do podrobná vypracovanou, živou a čilou, tak že se jeví býti básní samostatnou, jejímžto základem nebyla aniž mohla býti suchopárná zmínka Kosmova, ale živá pověst v lidu samém kolující. Kosmas ničeho nenapsal o Vlastě, ničehož podrobného o mravích a způsobech bojových děv, ničehož o bojích mezi nimi a muži, ničehož o Vyšehradě a o poměru Přemysla ke Vlastě, ničehož o lste h dívčích a obmyslech mužských, ničehož o Šarce a Ctíralovi. Slovem, Dalemil sám první vybudoval pověst na základě obecného podání v lidu; prvků k ní nenašel v knihách, ale v lidu, sám pak teprve z úst lidu uvedl ji do knéh.

Mohla by být otázka, našel-li Dalemil pověst svou snad již ve verších, kterou prostě mohl pojmouti do své kroniky, jinými slovy, máme-li před sebou samostatnou báseň starší, někým jiným skládanou a Dalemilem toliko přejatou? Náhledu takovému odporuje však všecka dikce, všecka jazyková povaha, ano i názory do pověsti vpletené; máme tu útvar kronisty samého, tak jako jsou všechny ostatní kusy jeho kroniky.

Také skazka u Dalemila dokonce není výtvozem národního básnictví, jakýmiž jsou na př. staré zpěvy R Král.; jest to prósa, mající toliko formu řeči vázané v rýmech. Tvůrcem jest muž ve školách literárně vzdělaný, prázdný všelikého básnického vzletu, jenž nicméně formou svého veršování činí čtení mnohem zajímavější než by bylo ve mluvě prostě prósou psané. Ostatně byl skladatel současník skladatele Alexandreidy, vzdělance opravdovým duchem básnickým nadaného.

Dalemil dosti zřetelně dává na srozuměnou, že skazka, kterou sepsal, žádného historického podkladu nemá. Práví sám, že po smrti kněžny Libuše dívky její započaly válku „právě

podobnu k smichu“. Boj ten, sám sebou ovšem naprosto nepřírozený, jest patrně výtvar obraznosti, spočívající na starých pověstech, odjinud do Čech přinešených a zde toliko lokalizovaných i dále rozprávěných. Přály tomu dva momenty zde: Ženská vláda kněžny-Libuše a prastarý název hradu Děvína. Ale věřilo se dlouho, že divčí válka skutečně byla historickým dějem a ještě v XVII. století slyšán povzdech poctivého Balbina, říkoucího: Hoc unum omni aevo cruentatae Bohemiae defuit, ut etiam militum feminarum sanguine redundaret!

Spisovatelem báje o divčí válce v Čechách ve všech její podrobnostech jest sám skladatel kroniky Dalemilovy; jeho líčení stalo se podkladem všemu dalšímu vypravování o válce té, jak Pulkavovi, tak i Aeneáši Sylviovi, rovněž i doktorovi Rackovi i děkanovi Hájkovi z Libočan.

Zajímavým úkazem jest rýmovaný německý překlad celé kroniky Dalemilovy a tudíž i skazky o válce divčí, která přitom činí rovněž báseň samostatnou, tak jako samostatnou básni jest i v textu českém. Překlad dle výroku Jos. Jirečka (Fontes III., předmluva) pochází z doby mezi rokem 1330 a 1346, mezi úmrtím královny Elišky 1330 a úmrtím krále Jana 1346. Překlad ten zachoval se v jediném přepise, jenž jest podnes majetkem metropolitní kapituly Pražské, odkudž prací V. Hanky otištěn v publikacích literárního spolku Stuttgartského 1859, podruhé pak prací Jos. Jirečka ve Fontes III.

Po Dalemilovi následuje kronista Pulkava ze 2. polovice XIV. věku. Pulkavovo vypravování opírá se venkoncem ne o Kosmu, ale o Dalemila. Příčinu války spatřuje kronista ten ve snaze, aby se udrželo panování žen nad muži, jako prý to za Libuše bylo. Záští žen proti mužům vysvětluje si tak jako Dalemil tím, že vůdkyně Vlasta opojila je nápojem k tomu sloužícím. Počet hejtmanic Vlastiných (capitaneae) rozmnožuje Šárkou, jinak Trstavou neb Trstinou. Válka prý — vlastně panování děv — trvalo v Čechách plně sedm let. Sám pak zavrhuje takové nepřirozené činění žen, přímo je nazýváje nesmyslným.

Pulkavovo líčení má důležitost velikou tím, že na latinském textu jeho spočívá vypravování Aeneáše Sylvia i Racka Dúbravského, jimž český text kroniky Dalemilovy zůstal neznámý.

Z první polovice XV. stol., z doby brzo po zakončení válek husitských, pochází druhý německý překlad kroniky Dalemilovy, ale již ne ve verších a rýmech, než v prosté próse. Překladatel opírá se o druhou recensí kroniky; překlad byl hotový r. 1444 (Otisk ve Fontes III.: Die pehemische cronica dewcz.) Divčí válce věnována kapitola V. až incl. X.

Tento text německý mnohem příjemněji se čte, než onen starší rýmovaný.

Aeneas Sylvius Piccolomini, skladatel dějepisu českého: *De Boemorum origine ac gestis historia* (1458—64), napotomní papež Pius V., také válku dívčí pojal do textu, a to prostě na podloze latinské kroniky Pulkavovy. Od Pulkavy liší se toliko uhlazenější dikcí latinskou a vpletením vzpomínek starořímských: *Amazones sibi Asiam vectigalem fecisse; pug-nasse ad Trojam; Thesei atque Herculis arma contempsisse*. O medném nápoji, Ctiradovi podaném, praví, že to nápoj pře-velmi sladký, jež Čechové z bílého medu dobývají. Vpletení na kolo že jest nejhroznější „u Germanů“ způsob popravý. Osobní jména česká nalézají se u Aeneáše silně znešvařena, Vlasta slove: Valasca, Mlada: Malada, Častava: Zastana, Trstava: Tristania. Těchto svých hejtmanic obdarovala prý Vlasta zlatými řetězy a náramky. Také dokládá Aeneáš, že rozeňátka ženského pohlaví pečlivě byla vychovávána, ale pacholátkům že pravé očko bylo vylupováno a paleček u ruky ulamován, aby jsouce dospěli, nemohli ani luku napínati ani vůbec se zbrani zacházeti.

Sepsání Aeneášovo velikou má v literárním světě důle-žitost: jeho líčení rozhlásilo báji o dívčí válce po celé Evropě.

Po Aeneáši následuje doktor Racek (Roderich) D ú-bravský, jenž v r. 1501 za svého pobytu na studiích v Bono-nii sepsal v latině historii o Vlastě. Byvši spisovatelem věno-vána panu Bohuslavovi z Lobkovic, teprve po 50 letech tiskem vyšla pečí Tomáše Mitise a Limuza. Mitis Rackovu sepsání dává nápis „*Vlastae historia*“. Vydání věnováno arciknížeti Ferdinandovi.

Doktora Racka lákala látka o Vlastě hlavně prý pro statečnost od děv dokázanou. Po Libušině smrti jaly se děvy — tak píše — po způsobu Amazonek cvičiti se ve zbrani, jezdit na koních, lovy provozovati, aby se tak utužily pro válku proti mužům. Vůdkyně byla jim Vlasta, jež chtěla zachovati panství ženské nad mužskými, jako prý to bylo za Libuše. Postavily hrad Děvín a bojovaly s muži nejvíce v okolí Vyšehradu, tehda prý Libín slovoucího. Sleduje pověst o Ctiradovi a Sárce. Uvádějí se stanovy ženské obce. Pacholatům novězrozeným měl býti urouben paleček a vyraženo pravé očko, aby se stali neschopnými k válčení. Děvám mělo volno býti bavit se i se mnohými muži, dle vlastní volby, jako prý Amazonkám v Sabě. Konečně přelstěny jsou od mužů a poraženy u Děvína; Vlasta zabita, Děvín zbořen.

Dr. Racek znal Pulkavu i Aeneáše, ač se o nich nezmiňuje. Aeneášem se však sám prozradil slovy o popravě vkolo-pletením. V celosti líčení Rackovo není než prosté cvičení v elegantnějším slohu latinském. Připomíná Semiramidu a Tomyridu, z čehož jde, že panovnice ženského pohlaví rád přičítal Amazonkám, o kterých také bájí, že prý sobě podmanily větší část Evropy a mnoho zemí v Asii, což jest ovšem prostá fantasmie.

Po doktorovi Rackovi následuje V á c l a v H á j e k z L i b o č a n. Kdežto Dalemil zanechal nám skazku o dívčí válce veršovanou, napsal nám ji Hájek českou povídkou v próse. U Hájka jest skazka, dvě stě let po Dalemilovi, zase o něco porozšířena a ještě více než u Dalemila v půdě Pražské zakouřeněna (hora Vidovle, Motoly, Lichuceves, Kopanina). Příčinu k válce vidí Hájek v tom, že po smrti kněžny Libuše služebnice její Vlasta aniž panny vůbec v zemi žádné vážnosti více nepoživaly, ba že muži jen posměch si z nich tropili. I svolala Vlasta družky své na horu Vidovli nad údolím Košířským, aby rozvážily velikou nevoli, ve které po Libušině smrti uvázly, ztrativše dokona všecku naději své svobody. Vzkázala Vlasta a družka její Skratka Přemyslovi a druhému muži, že tomu chtějí, aby oni jich manželé byli. Odpověď zněla: Budou-li se Vlasta a Skratka jim — vyzvaným — líbiti, že to bude moci býti. Odpovědí touto rozbouřily se děvy tak, že Vlasta jako litá lvice rozkázala děvám, by se zase na Vidovli sešly, ale již každá s mečem připásaným anebo s lučištěm hotovým. Brzo na to postavily hrad proti Vyšehradské hoře, přepevný Děvín. „Bohové naši budou s námi proti těm bradačům bojovati!“ volala Vlasta s pochlubou, že co všecky tři dcery Krokovy dohromady uměly, ona sama umí a nadto více. — Válka započala. „Dnes sobě osvobodíme českou zemi! Děvín máme! Děvín máme!“ Dobyvše vítězství, zvolily děvy Vlastu za panovnici, „za kněžnu náměstkyni Libušinu a svou milostivou paní“, tak aby všecka země česká byla jí poddána. Také se usnesly na šesteru zákonech, z nichž první tři zněly po amazonsku, čtvrtým pak a pátým stanoveno mužům postavení robotné a ponižené, šestým konečně, aby každá dívka mohla sama voliti sobě muže neb manžela, kdož se jí bude líbiti. Tu nastal rozhodný boj mezi muži a děvami, ten pak se skončil tím, že děvy úplně jsou poraženy a hrad jejich Děvín rozbořen.

Hájek ovšem znal kroniku Dalemilovu i Pulkavovu, také i Aeneáše, o čemž svědčí připomínky o Theseovi, Herkulovi, Alexandru Velkém, o Cyrovi. Mimo to znal i Penthesileu, Olympii makedonskou, Dido Kartaginskou, Penelopu, Circe, Klitaemnestru, Semiramidu etc.

Pulkavovo udání, že válka trvala šest let, bylo Hájkovi pohnutkou, že děj ten po svém způsobu — či nezpůsobu — chronologisoval na léta 736—743.

Také se v jeho vypravování nacházejí stopy rýmovaného textu, jiného než byl Dalemilův, tak že mezi lidem, z jehožto úst patrně mnohých podrobností seznal, kolovaly snad částky té skazky ve formě vázané.

J. A.

VIII. Báseň Dalemilovská.

I.

- 1 Skončé svůj život Liubuše,
pohřebú ju ve vsi, jiež diechu Libučě.
Po niej jejie knieně válku počěchu,
a právě podobnu k smiechu;
- 5 neb tomu za právo chtiechu,
jakož prvé Liubuši, též Vlastu ctiechu,
aby takéž dievka zemiú vládla
a muže se drželi rádla.
Chtieco své řeči dolíčiti,
10 jechu se hradu staviti:
Dievky hrad postavichu,
„Děvin“ jemu imě vzdiechu.
Vlastu za kniení vřvóliechu
a ve všem jěj povolichu.
- 15 Ta po vsiej zemi k dievkám potoči své posly,
řkúc: „Podbijmy pod se ty bradaté kozly“,
(neb se tehdy po pohansku jmiechu,
muže dlúhé brady nosiechu).
Vecě Vlasta: „Která leží na nich moc?
20 Zpíjejuť se na každú noc!
Když nad nimi svítězimy,
co chtieco z nich učinimy!“
- Pro tu řeč mnoho se dievek k Vlastě obra,
na šest set jich se do Děvina dobra.
- 25 Jako holubi letiecie z svých kotcův,
takéž se dievky brachu od svých otcův.
idiechu beze všeho strachu,
směle na Děvin se vzěbrachu.
Když bieše mužóm to brániti,
30 každému svú dceru bítí:
dvorno jim to bieše viděti
i jechu se tomu smietí,
že dievka okročmo na koniu jezdiese,
druhá po niej prázdny kóň vodiese.
- 35 Muže z smiecha nemúdrého
dojídú smutka velikého,
mohúc to zlé slovem zastaviti,
i dachu zlému vzhóru jíti.
Snad sú byli nepomněli,
40 že múdři sú za příslovie jměli,
řkúc: „Ktož chce v domu škody zbýti,
nedaj jiskře uhlem býti“;

- (neb uhel často ohněm bývá,
pro něž bohatý zboží zbývá).
- 45 Takéž mužie, mohúc slovom obráuiti,
i dachu z mála vojsku býti.
- Kněz Přemysl chtieše toho brániti,
páni řeču: „Pokusmy, csoť mohú učiniti“.
- Vecě Přemysl: Viděch ve sně dievku krev ločiučě,
50 a po vsiej zemi jako vzteklú běhajúčě;
pro ten sen boju se zemi zlého“.
- Páni na smiech obrátichu sen knězě svého:
„Potud bychom my se tvými věstbami a sny spravovali,
dokud by nás ty dievky mordovaly;
55 nechceš-li nám dáti pomoci,
již my Děvína dobudem svú moci“.

II.

- Když dievky ot otcov se brachu
a na Děvín se vzěbrachu,
jechu se k válce chystati
60 a jezdit obykatí.
- By byl kto chtěl co dvorného viděti,
bylo by jemu do Děvína tehdy jeti;
uzřel by byl panny krásné burdujiece
a koně prohánějice.
- 65 Některé střieliechu k cíli,
druhé honie se na koniech, krátiece chvíli;
neb zradla pryč metachu
a oděnie kupovachu.
- Mužie to vidiechu,
70 by to dievky pro hru činily, mniechu.
- Dci otci na život odpovědě,
sestra bratru to povědě:
„Juž jáz nejsem nič-se tobě,
každý jměj péčiu o sobě!“
- 75 Pak sobě sliubichu vieru,
Vlasta jim dá v pitiú smieru,
aby své tlustosti zbyly
a čerstvy i múdry k tomu byly.
- Potom je na tré rozdělí
80 a úřady je podělí:
Múdrejším hrad poručí
a v radě je sedieci z-uči,
řkúc: „Ktož-ť rád sedí v radě,
ten ostoji v každej svadě“.

- 85 Krasším se káza líčiti
 a chytřej řeči učiti,
 řkúc: „Tiento mužov poleku,
 kdež-to mociú nedoteku“.
 Třetiem káza s lučišti jezdití,
 90 mužě jako psy bítí.

III.

- Když se dievky spolu zvykú,
 na koniech jezdiťi obyckú,
 jechu se země pleniti,
 a všě mužě pořád bítí.
 95 V div se dievčie srdcě proměnicu:
 proti mužóm jako kámen biechu.
 Ijedna přátel nebránieše,
 dci na svého otce vnadieše.
 Kněz Přemysl dá to všiej zemi věděti,
 100 mužie nevědúc, čso tomu zdieti;
 neb oděnie nejmějiechu,
 na jich koniech dievky jezdiechu.
 Však, jakž mohúc, se sebrachu,
 před Děvín se brachu,
 105 mniec ž'by dievky mýchýřem zahnali
 a mniec, ž'by jich na hradě nedočakaly.
 Přemysl nerodě s nimi jeti,
 řka: „Mój rod drbil by toho škodu vzieti,
 neb vědě, že dievčie lsti nemóžem zbýti,
 110 ot nich vem jest pobitu býti.
 Ž'by mne v prvém boju pobily,
 mój by rod nepřietelé skoro zbili.
 Proto s vámi nechciu jíti,
 ni vem raziu s nimi se sníti“.
 115 Mužie jeho rady netbachu,
 proti jeho vůli před Děvín se brachu.

IV.

- Mužie když-to hrad uzřechu,
 dievkám se převelmi vzsmiechu;
 kdež Bojiště slove před Vyšehradem, tu stojiechu.
 120 Dievky když je dobře sezřechu,
 všecky se tu poradivšě,
 u viere se utvrdivšě,

- pojdú s Vlastú, nápred mocnejšie
postavivše, v prostred múdrejšie.
- 125 A když na poliu stojiechu
a juž sě spolu sniti chtiechu,
Vlasta na koniu s oščěpem v třemnech stojieše,
a svému vojsku tak mluvieše:
- „O dievky, šlechtné stvořenie,
130 vás v světě šlechtnějšieho nič nenie!
Držte sě šlechetenstvie svěho,
dobývajte sobě jmena dobrého!
Bud' vám milo úsilé malo podjeti
a skrzě to věčný pokoj i čest jmiati.
- 135 Ač je nyníe potepemy,
věčnú chválu i paměť vezmemy.
Budem sobě muže voliti,
když i chtiece, budem je biti.
Budem jako amazonské panie:
- 140 ty jú porúčily mužóm oranie
a samú svú zemiú vladú.
Ty sú jměly s ciesarěm Cyrem svádu;
ty sú toho ciesare ctně pobily,
jemše jej ve krvi utopily,
- 145 řkúc: „Křve si žádal tys, křev pij,
a viec na světě lidí nebij!“
Ty sú sě proti Alexandrovi udatně jměly,
s jinými králi sú sě biti směly.
Jmajú toho čest po světě i chválu,
150 poměvše v boju práciu malá.
Těž vám, panny šlechtné, sluší učiniti,
nebo dámy-li sě nyníe tēm bradáčóm zbiti,
budú šlechtnými pannami chlapi smích pobijeti,
a věč ny mužie budú za robotné jmiati.
- 155 Nuže vezmúce dobrou mysl a v srdcích posilněnie,
rychle oblectě se v oděnie,
beřte lučičtě, střely, pavézy, oštěpy,
puklěře, sapě, řemdichy a meče,
v brzkém času uhlédáte,
- 160 kterak z těch bradatých kozlův křev poteče.
- Bij každá bratra nebo otcě svěho,
by sobě mohla dobyti života pokojněho.
Lépe by bylo nem ctně zbitu býti,
než tēmto chlapóm bradatým na milost jiti!
- 165 Bude-li ot nás která bēžeti chtiati,
věz to žel nebude s námi tovařistva jmiati,
a moci-li budem kdy s njú býti,

- smrti jiej nelžě bude zbýti.
 Pakli bude která jata,
 170 jáz jnam sklep pln Libušina zlata,
 a to vám za jisto praviu,
 že to vše pro vy jednu ztraviu!“ --
- A jakž té řeči brzo přesta,
 ihned se hnuchu z toho miesta,
 175 a jakžž na muž vynikú,
 tak všecky plavecky křikú.
 Obsuchu mužě dievčé střely,
 Vlasta mužě oštěpem rozdéli.
 Dřieve než svých opět dohna,
 180 sedm lepších oštěpem prohna.
 Mlada, Hodka a Svatava,
 Vratka, Račka, také i Častava
 podle své kněžny vezdy biechu,
 dobrodružsky vždy činiechu.
 185 Mužóm do smiecha nebieše,
 na tří sta mužóv juž ležieše,
 a by tu tak blíz les nebyl,
 ijeden by byl muž smrti nezbyl.
 Na Vlastu ijeden sie nevrátil :
- 190 nerad bych jiej byl skopka rozvrátil !

V.

- Po pól létu mužie se ostrabichu,
 smolníkóv i koní sobě dobychu,
 však dievek bojem podstúpiti nesmějiechu,
 ale blíz jih hrad postaviti chtiechu.
 195 Dievky je dvakrát odvodichu,
 až však takto je přelstichu :
 Mužie lštíú před Liubicú padú,
 tehdy dievky vemše radu,
 podjemše sie z svého sboru,
 200 jedú bránit svého dvoru.
 Mužie síly sie bojiece
 v Ljubici lehú se tajiece.
 V tú dobu Přemysl s svú radú
 připraviv což slušie k hradu,
 205 jedné noci vzveden dřievem hrad,
 jemuž vzděchu Vyšehrad.
 S toho válechu let pět,
 až mužóm by úzek svět ;
 neb dievky mužóv na hradě nejmiejechu,
 210 proto se zrady nebojiecechu ;

ale dívky na Vyšehradu biechu ;
 když mužie kam jeti chtiechu,
 dievky dievkám pronesiechu ;
 tak na cestě dievky muže ztepiechu.

- 215 Také k ženám jdieše Vlastin list,
 pro-ňž nebieše sebú ijeden muž jist,
 neb veliká túha v zemi bieše,
 z jednoho slova žena muže tepieše.
 Tehdy mnoho mužův nalezachu na loži,
 220 a ni ležie zeklání noži ;
 proto v noci stáju
 jmievachu často v hustém háju,
 aby dievčie liuti zbyli
 a životův neztratili.
- 225 Panie ctné valků sě stydiechu
 a jim za bláznovstvo jmějiechu.
 Některé sě k tomu nepřimluviechu,
 neb tajně s Vlastú svět/jmějiechu.
 To mužie od žen trpiechu ;
- 230 pravé ženy jim věrny biechu.
 V tom chváliu muže toho věka,
 neb sú ot múdrých dóstojni dieka,
 že ijeden muž nedal své ctné paniej zlé zlým užiti,
 ni který chtěl jie tiem uhaniti,
- 235 řka: „Nectná činí podle svého práva ;
 požídajte, ať jest má ctná žena dlúho zdráva!“

hradu

VI.

- Potom dachu sě dievky na rozličné lsti,
 pro něž mužie zbychu své cti.
 Uzřevše že na Vyšehradě jest veliký hrad,
 240 za přimieřím pozvachu jich na svoj hrad.
 Tu s nimi krásné panny posadiechu,
 jenž chytré řeči mnoho umiechu.
 Ty diechu: „Jáz bych tvá ráda byla,
 by má matka živa nebyla ;
- 245 chtěl by ty mne sobě jmieti.
 musil by jiež život otjieti,
 a toť sě móż dobře státi,
 chceš-li jie na tejto cestě ždáti,
 jmá tú cestú taký den sama devátá jíti,
 250 móžeš ju s jejie tovařiškami jieti.“
 Tak nebožátka přelúdiece,
 zástavu jim zasadiece,

- tiem činem mnoho dobrých zbichu,
 tak mocnějších nepřátel zbychu.
 255 Pak jedna jednomu skutky zjevováše,
 velikú mu vieru sľubováše,
 řkúc: „Mrzí-ť mně v tom přiebytku býti;
 chceš-li můj muž milý býti,
 cheiu ti jáz Děvín zraditi“.
 260 I je sě jeho učiti.
 kak jest jim k tomu přijiti.

 Když to kněz Přemysl vztvďě,
 tako jim všem odpovďě:
 „Raziu vem, nerodte jim věřiti,
 265 věřte mi, ež vy chtie tiem činem zbiti.
 Jestliže jich svú moci nepřemóžete,
 jistě jejich pomoci jim nic neučiníte!“
 Mužie nerodichu j'mu v tom uvěřiti,
 podle dievčie rady chtiechu v hrad jiti.
 270 A když juž v onen hrad vnidú,
 tu na ně dievky vynidú,
 přěkotem je všecky zbichu,
 ijednoho neživichu.

VII.

- Jeden dobrý ostal bieše,
 275 ten sobě jmě Ctirad jmieše;
 o tom sě jochu bráti lesť.
 Sebravše sě dievek šest,
 i nalezú jednu radu:
 Vztvďěvše, že mu kliuditi jednu svádu,
 280 uličivše najkrásšiu ladu,
 na jeho cěstě vsadichu ju na kládu.
 Těj dievce Šárka diechu,
 tu za nejkrásšiu mezi sobú jmiechu.
 Položichu u niej trubiciu
 285 a medu velikú lahvicu,
 svázanu ostavichu ju na lesě.

 Jednož'ť Ctirad povleče sě,
 uzřě, na-liť dievka pláče,
 a nad nim ihned vran kráče,
 290 jenž snad bieše prorok smrti jeho.
 (Škoda toho druha dobrého!!)
 Otáza jie, co by tu činila,
 proč-li by tak kvielila?

- Vecě: „Jsem z Okořina dci toho pána,
 295 i jsem ot těch zlých dievek svázána,
 chtiec mne násilím na svůj hrad vésti
 a k svej zlobě mne přivesti,
 ale jakž vy uzřechu,
 mne svázany tuto otběhú.“
- 300 Když na dievcě všeho ztáza,
 ssěd s koně, pannu rozváza.
 Panna s pláčem je se jeho prositi,
 aby v niej ráčil vše panny uctiti,
 i ráčil jú k otcu se ctiú donesti,
 305 řkúc: „Nevědě, co sobě zdieti.“
 Ctirad podle panny se posadi,
 liudi okolo sebe zsadi,
 i je se s niú medu piti
 i v ta trubiciu trúbiti.
- 310 Po trúbě dievky urozuměchu,
 že Ctirada maji jako v měchu.
 Dievky tu koňóm popruhóv podpěchu
 a svá lučístě napěchu.
 Jakž na Ctirada vynikú,
 315 hlasem vysokým na ně křikú.
 Dřievo než mužie k koňóm dospěchu,
 až je jako ptáky jechu.
 Inhed všecky liudi zbichu,
 Ctirada před Vyšehradem na kolo vzbichu.
- 320 Črtie se téj zlobě smějú,
 i dnes tomu miestu Šárka dějú.

VIII.

- Když tak zbichu toho Ctirada,
 naleze to dievčie rada,
 by všiú zemiú Vlasta vládla,
 325 mužie držěli se rádla.
 Vlasta se v zemiú uváza,
 na dievkách ženského práva potáza.
 Dievky jiež za právo dachu,
 inhed po všiej zemi poslachu,
 330 řkúc: „Který-ť se pacholik narodí,
 ať se viac k boju nehodí,
 pravý pálček mu urúbiti
 a pravé očko vylúpiti,
 by meče nemohl držeti
 335 a za šcitem nemohl by viděti.“
 (Někdy témuž sú pohané od Židóv chtěli,
 a snad sú byly toho dievky zaslyšely;

- ač sú to samy zamyslily,
 znamenie jest, že't sú múdré byly).
- 340 Opět Vlasta tomu za právo chtěla,
 to všiej zemi vzpověděla,
 by dievka toho za muž jměla,
 kterémuž by sama chtěla ;
 u dvora by žena byla,
- 345 muže v dielo porobila,
 a když by který nechtěl poslušen býti,
 aby jeho mohla žena zapuditi.
 S tím právem svú milost Vlasta všem vzpověděla
 a mír v zemi zapověděla.
- 350 Kněz Přemysl, když tu řeč vztvədə,
 tajně na snem zapovědě ;
 neb dievky tak hrozny biechu,
 že pro ně zevně muže mluviti nesmiechu.
 I jechu se tu raditi,
- 355 kak by se mohli obrániti.
 Přemyslovi vieru sliúbichu,
 a u věře se potvrdichu,
 Před Děvín jezd jechu se činiti
 a na cestách dievek bítí.
- 360 Naleze to mužská nevěrná rada :
 Pozvavše za mírem slovútnějších do Vyšehrada,
 mnoho dievek pohanichu,
 za pravým mírem cti je zbavichu.
 Ty ihned všiu sílu a udatstvo ztratichu,
- 365 hanbí se viec do Děvína nevrátichu.

IX.

- Když to uslyšie Vlasta liutice,
 vz-řvie žalostiú jako nedvědicě,
 všem mužóm na život odpovědě.
 Přemysl jiež po poslu povědě :
- 370 „K vám se nevěru nestydímy,
 neb ju ot vás vždy vidímy.
 Byste byly vy k nám vieru zdržaly,
 ot nás byste nevěry neshledaly,
 ale že jste vy směly v nevěrný plášček se odieti,
- 375 přejte jeho nám také pojmeti.“
- Dievky se všěcky sebrachu
 a před Vyšehrad se brachu,
 chtiece jeho mociú dobytí,
 všěchy mužě na něm zbití.

- 380 Mužie proti nim vynidú,
 a jakž sě brzo snidú,
 Vlasta sě z svých nemúďře vyrazi,
 mezi nepřátely sě vrazi.
 Sedm sě junochóv na ni otda,
 385 jimž ona ni-v-čem sě nepodda.
 Tu ju jejie náhlost omýli,
 že mniese, by za niú dievky byly.
 Když v húšciu nemóže oščepem ni mečem vlásti,
 tu dojde veliké strasti.
- 390 Tu ju noži rozebrachu.
 po bojú psóm jú rozmetachu.
- Když dievky šípy rozplískachu,
 oščépóv jim jich mlazšie podávachu.
 Plačiuc píše u boj jdiechu,
 395 mužie je pořád tepiechu.
 Když dievek na dvě stě smrti dachu,
 jiné sě na běh otdachu.
 Dřieve než na hrad přiběhú,
 mužie na most vzvoditý po nich vzběhú.
- 400 Sěč veliká by na mostě,
 u bránu sě tiskniechu hustě.
 Tu dievky bratřiu poznachu
 a na ně silně volachu,
 aby jich více nebili,
 405 probóh prosiechu, by je živili.
 Některé před nimi vzklekachu,
 některé sě k nim vlisachu,
 a což kolivěk činiechu,
 mužských srdec neuměkčiechu.
- 410 Mužie o tom málo tbachu,
 mociú sě tu v hrad sebrachu;
 krásná tělce smrti dávachu,
 přetínajice je s hradu metáchu.
- Tehdy Ctiradóv syn naleze Šárku
 415 a jejie sestru, krásnú Dárku,
 ihned je káza vyvésti
 a obě za živa pohřěsti.
- Tak ten veš sbor i pohynu
 a ta válka tak i zminu.
- 420 Přemysla na stolec vsadichu,
 hrad Děvin ihned zkazichu.

IX. Poznámky a vysvětlivky.

Verš 12: Děvín-hrad.

Zprávy o hradu Děvíně jsou dle chronologického pořádku tyto: Kosmas (počátek XII. stol.): Ut in quadam rupe, non longe ab urbe Wissegrad, oppidum natura loci firmum sibi construerent, cui a virginali vocabulo inditum est nomen „Diewin“.

Listiny z XII. stol. znají toliko vrch Děvín, nikoli hrad, pod kterým se na Vltavě vybíralo dlo ze dřev dolů plavených: 1139 dimidiam partem lignorum sub monte „Dievin“ 1211. Addidit tertium denarium in naulo sub monte „Devin“ (Reg. I.).

Dalemil (počátek XIV. věku) praví: Dievky hrad postavichu. „Děvín“ jemu imě vzdiechu.

Pulkava (ve 2. pol. XIV. věku): Ex opposito Wissegradensis castris super forti montis cacumine castrum firmissimum constructes, cui nomen „Dyewin“ imposuerunt, ex eo quod in boemico sive slavnico puellae „diéwice“ dicuntur.

Aeneáš (prostř. XV. věku): Castellum sibi haud procul (a Wissegrado) in praerupto undique colle naturaque munitissimo aedificant, quod „Dieuizum“ appellant, quasi „Virginum castrum“; dieuicze eorum lingua virgines nuncupantur.

Doktor Racek (poč. XVI. stol.): Arcem munitissimam Vlasta extruit, cui „Dievino“, quod puellam signat, imponit nomen. Ad gerenda bella arx fuit multum accomoda, monte in omnes partes proclivi et praecipiti, et vix inermi accessum daturus.

Hájek (1. pol. XVI. věku): Vlasta uvedla dívky na jednu vysokou horu proti Libínu, s druhé strany řeky Vltavy, a tu rozkázala dělati hrad velmi vysoký a pevný. Dala jemu jméno „Děvín“, neb panny natenčas „děvice“ sluly. „Zdi ještě jeho některé dvě neb tři látruov velmi tlusté a pevné na tento čas se ukazují.“

Balbín (2. stol. XVII. stol.): Arcem a feminis conditam Diewin. cujus rudera hodieque spectantur.

Pražský vydavatel kroniky Aeneášovy z r. 1766.: Hodie „Diewczy Hrad“ dicitur, cuiusque ruinae spectantur.

V. V. Tomek ve článku: „Stará svědectví o hradu Děvínu blíž Prahy“ (ČEM. 1846.) a v širším rozvedení v Pamětech (1904):

R. 1846., dne 11. června, vykonali jsme odpoledne procházku na Děvín. Pozornost naši k místu tomuto památnému, o kterém se v učeném světě neznalo tehdáž než jméno, obrátil Spatný, úředník knížete Schwarzenberka na Smíchově, jenž z rozpravky s rychtářem Radlickým zvěděl, že na místě Děvín zvaném nacházejí se posud ostatky starého hradu, a smluvil se s ním, aby nás tam provedl. Šafaříka velice to zajímalo i vyšli jsme tedy s ním spolu se Spatným a s Havlíčkem. Rychtář Radlický a bratr jeho vedli nás nejprve na místo, kdež dle pověsti místní byl Ctirad vražen na kolo. Jest to vápenná skála nad vinicí Konvářkou u Zličova, ze které roskošná jest vyhlídka na Vyšehrad, na Prahu a údolí Vltavské i živou krajinu za řekou, Podolí, Braník, kostel sv. Pankráci a což jiného. Právil rychtář, že o tom místě ponejprv slyšel před 36 lety jako chlapec, když dříví Schwarzenberské poprvé plaveno bylo do Prahy; tehdáž že kníže pán, jenž byl tomu přítomen, dal z hmoždírů stříletí z toho místa, kde Ctirad byl popraven. Nověji pravil rychtář, že se místo „U Ctirada“ nazývá také Bílá skála, protože se tam láme vápno nejbélejší prý okolo Prahy, totiž k bílení, ježto jiné jest jen na maltu.

Od Ctirada jsme šli po vyšíně k jihu až na vrch poněkud povýšenější, blízko kterého živý pramének dobré vody se prýští a běh svůj ke stavením ve vsi Zličově běře.

Na vyvýšeném onom místě, které se na straně jižní schyluje k údolí Hlubočerskému čili k Dalejům, spatřili jsme zříceniny, které lid jmenuje „Divčím Hradem“, totiž náspy i také zdi dílem kamenné, dílem cihelné, veskrz jen se zemí rovné; rychtář však a jeho bratr pamatovali z mladých let, že tehdaž ještě se nad zemí povynášely; lidé prý z pověry brávají některou cihlu odtud, když něco staví, to že dává dobrý grunt, a tím zdi tyto pořád více mizejí. Rychtářův bratr sám pravil, že si též něco odtud vzal, když stavěl.

Na jednom místě spatřuje se jakési prohloubení, podobající se nějaké bývalé studni, ale zasypané. Jinde zase kopáno jest na několik loket hluboko do základů, což prý učinili teprv nedávno pastuchové, kteří chtěli nalezti poklad. — Cesta ke hradu podobá se že šla vozná z jižní strany, od Zličova, povolno okolo jižní stráně, od východu na západ a potom na sever do výšky, roklí hlubokou.

Názvem „Divčí hrady“ znamenány jsou také pole na vysočině od zřícenin až asi k cestě, která jde z Radlic ke sv. Prokopu. (Potud Tomek.)

Na mapě generálního štábu vyznačeno jest městiště Divčího hradu tak, jakoby se byl nalézal na jižní stráni dolů ke Hlubočerské cestě, a ne na vysočině.

Historicky není nezajímavé, že končina, ve které se nachází městiště hradu Děvína, t. j. obě osady Hlubočrpy a Košife, z darování knížecího náležely kostelu Vyšehradskému a že v narovnání o statky mezi proboštem a kapitulou (počátkem XIII. stol.) Hlubočrpy a Košife přifknuty jsou proboštovi.

Jedva bude pochyby, že městiště Děvínské náleží mezi předhistorická hradiště země české, jsoucí podobné druhému hradišti nad Vltavou proti Zbraslavi jak polohou tak prostorou.

Vers 2. 197. 202.: Ves Liubicě.

Hájek u vypravování o divčí válce mluví o Vyšehradě tak jakoby prvé a před tím slul byl Libín (Liubin). „Vlasta jednoho času uvedla dívky na jednu vysokou horu proti Libínu, s druhé strany řeky Vltavy, a tu rozkázala postavití hrad, jemuž dáno jméno Děvín“ — Přemysl vzkazuje Vlastě a dívkám, „ať tento zámek Libín i s mým synem vezmú“. — Přemysl tu na Libíně postavití kázal věžu a dům vysoký jako hrad a dal jemu jméno Vyšehrad, poručiv, aby žádný toho hradu ani Psáry ani Libínem nenazýval, ale Vyším hradem“.

Z toho by šlo, že nynější Vyšehrad prvotně měl název jiný, a sice Libín.*)

Že pak u Dalemila potkáváme se s názvem Libuše nebo Liubicě, (ve vsi již diechu Libuše, Liubicě, před Libušiu, Liubiciu padů, v Libuši, v Liubici lehu**) a že Libuše pochována v této vsi, nabízí se domněnka, že Hájkův Libín totožným jest s Dalemilovou Liubicí nebo Liubiší. Z různého psání jména tohoto vzniklo u Pulkavy mínění, že castrum Lybuss (Libuch) jest hrad Liubica, Libice, za Kolinem při Labi. Ale věci té netřeba sobě všimati; neboť Pulkava sám sobě odporuje, an hned na to dí, že Libuše pohřbena jest na Vyšehradě.

*) Však i Kosmas dává návštěji, že hradu tomu původně říkali „Chvrasten“ (t. j. Chvrasten-hrad), podle chrastí neboli dubovců tam rostoucího.

**) První německý překlad má: In dem Dorff Lybici, ale druhý: In dem dorff Libuce.

Verš 41. : Přísloví.

V Dalemilu potkáváme se s několika příslovími. Takové jsou: „Kdo chce v domu škody zbýti, nedaj jiskře uhlem býti.“ — „Kdož rád sedí v radě, ten ostojí v každé svádě.“ — „Zlé zlým užití.“

Verš 48.—50.: Varianta u Hájka.

Ana dievka jedna z těch přede mnú stála
a krvavého mi nápoje z kořlíku píti podávala.

Verš 53.—56.:

Vstavek přejatý z vypravování Hájkova.

Verš 59.—70.:

Verše tyto nenalézají se ani ve zlomku Hradeckém ani také v rukopise Cambridgském, aniž také v metropolitním, ale staré jsou; znal je překladatel německý z XV. věku: „Wen hette ymand wolde awentewre sehen und kurczweyle, der scholde sein geriten gen Diewin; do hette er schone junckfrawen sehen reyten auf pferden; ettliche, die schossen czu dem czyle, und ettliche rytten auff die jat, durch kurczweyle willen. Ettliche worffen von yn die spigel und kauften yn harnusch und wopen.“

Verš 76.: V pitiú smieru.

Co se tuto praví, že Vlasta dala děvám v pitiú smieru, nelze tuším vykládati jinak, nežli že to byl nápoj, aby se nim děvy rozjařily proti mužům (quo virile genus odirent, jak dí Aeneáš). V div se dievčie srdce proměnihu, proti mužóm jako kámen biechu. Ne bez vztahu k tomu praví skazka, že se Vlasta znala ve všech tajných věcech přírody, zejména bylin.

Verš 119.: Bojiště.

„Bojištěm“ míní Dalemil určité městiště, kde podle dalších slov jeho „třikráte se boj stal“. Místo toto hledati dlužno na návrší Větrníku, odkudž s jedné strany vidí Vyšehrad, se druhé Pražský hrad. V jednom opise stojí, že se nacházelo „před Vyšehradem“ (Cambr), v jiných pak že „za Vyšehradem“, což se vyrovnává stanoviskem, odkud se na to místo hledělo. Podle Dalemila stal se na Bojišti po třikráte boj a sice:

První: „Kněz Vladislav bratra pobi, před Prahú jmeně i země doby.“ Kterážto zpráva vztahuje se k r. 1109, kdež se stalo sražení mezi Vladislavem II. a Bořivojem II. Vladislav s výšin Letenských spatřil Vaceslava Wigbertovce s vojskem srbským, stranníka Bořivojova I. Vrazil na něho s nevelikým zástupem svých a prorazil si dráhu do ležení pod Vyšehradem. Jakožto věc podivuhodnou napsal o tom Kosmas, kolik v tom sražení bylo raněných, že žádný nevyšel životem. A k tomu právě vztahují se slova Dalemilova: „Kdož v tom boju i málo raněn byl, kako málo odřen, však inhed života zbyl.“ čímž bojiště toto z r. 1109, nad pochybenství jest zjištěno. Kosmas sice místnost samu nejmenuje, připomíná toliko ležení pod Vyšehradem, a takž jej zpráva Dalemilova dobře doplňuje.

Podruhé stalo se městiště řečené dle Dalemila bojiskem mezi Stanimírem a Bedřichem r. 1179, ale zmatek přitom ten, že místo Stanimíra rozuměti se má Soběslav. Byl to boj mezi Bedřichem a Soběslavem. Místnou zprávu o té bitvě dává kronista Jarloch. Dle Jarlocha choť Bedřichova před bitvou učinila slib, že kde muž její zvítězí, postaví kostel ke cti sv. Jana Evang. Stalo se to pak na bojišti před Vyšehradem (in campis Wissegrad, loco qui nunc dicitur Bogisatie). Postaven tu vskutku kostel: Ecclesia S. Joannis Ev. in loco qui dicitur Boisci, inter Pragam et Wissegrad. Ecclesia s. J. in Boisce (Reg. I. 1199.).

Třetí zpráva o Bojišti jest Dalemilova relace o boji mezi knížetem Přemyslem s pomocí císařovou do Čech přicházejícím a domácími Čechy (konec XII. stol.). Praviť Dalemil: „Kněz Přemysl do Čech s Němci se vrátí, na Bojištiu smie udatně státi. Čechy se do Prahy snidú, na Bojiště k nim vesele vztidú; neb to prorokováno diechu, že na Bojištiu Čechy jisto zvítězstvie jmiechu.“

Takž Dalemil podle svého výroku, že na tom místě třikráte boj se stal, tyto tři boje skutkem vypočítává. Ty pak vesměs staly se během XII. století. Z toho jde, že přitom na svou starší zprávu ve skazce o divčí válce dokonce nemyslel, sice by byl musel mluvit o čtverém boji, ne o trojím. Zajisté pak již tré bojů stačilo, aby se místu tomu „bojiště“ říkalo; proto také dobře dí Dalemil: „Bojov se v zemi mnoho stalo, však tomu miestu jedinému imě ostalo“.

Verše 130.—136.

Verše tyto poněkud upomínají na Alexandreidu, kde se čte:

Vzpomeňtež, že ste svobodni,
a tito hostie nehodni
již sú porobeni vámi.
Pomyslte na to sami
pro svú česť i také pro mě:
ač ny svú mocí polomie,
česť i zbožie potratíme,
jakž se viec neopravíme. (1322.)

Obec ženská v čele měla zprvu vůdkyni, potom panovnici, kněžnu Vlastu. Děvy, jichž na Děvin z celé země přibývalo, jaly se po vojensku žítí, věduce, že jen tak budou moci panovati nad muži. Vlasta ustrojila samovládu ženskou, i rozdělila úřady mezi děvy, tak aby jedny sedaly v radě, druhé aby se učily chytrostem oproti mužům, kdežto třetím určeno aby si osvojily cvik vojenský. Mimo pravidel obecných ustavila Vlasta také pravidla vojenská: Bude-li od nás která chtieti bžeti, smrti ji nelže bude zbýti. Bude-li která jata, vykoupena bude zlatem Libušiným. Pravidla obecná byla, by dievka toho za muž jměla, kterémuž by sama chtěla. U dvora by žena byla, muže v dielo porobila. Dievka aby zemiú vládla, muže aby se drželi rádla. Který by nechtěl muž poslušen bžti, toho aby žena mohla zapuditi. Děti děvčátka aby pilně byly chovány, ale pacholíkům aby vyloupeno bylo pravé očko a uťat paleček. Zajímavo přitom, že tu není řeči o nějakém zmrzačení nebo zkalecení dívek; tím se skazka česká valně liší od pověstí hellenských původu pozdějšího.

Verš 141: O Cyrovi.

Co se tuto dí o císaři Cyrovi a o jeho zahynutí, spočívá na vypravování Herodótově. Ale sám Herodót dokládá, že bylo i jiných versí o tom. Vskutku také Xenophont vypravuje, že Cyrus klidně zemřel na lóži, děti svých důtklivě napomínaje, aby vezdy svorni byli. Pověst o usmrcení Cyrově šířeji rozprává doktor Racek, též také i Hájek.

Verš 146.

Že by se byly Amazonky válečně setkaly s Alexandrem Macedonským, o tom zpráv není; co Curtius píše, vztahuje se k pokojnému setkání Amazonky Thalestry s ním v Kolchidě. Proto také Hájek praviť: Zdalíž i Alexander neobával se jich moci, tak že jich nikdá bojem utkati nesměl? Aeneáš Sylvius dokonce praviť: Amazones sibi Asiam vectigalem fecisse; pugnassee ad Trojam; Thesei atque Herculis arma contempsisse. Ještě dále jde doktor Racek, an dí, že Amazonky podmanily sobě většú část Evropy a mnoho držav v Asii.

Z připomínek o Amazonkách (amazonské paní), o císaři Cyrovi, o králi Alexandrovi vidomo, že skladatel básně o divčí válce v Čechách

ovšem měl vědomosti literární z dob římských, odkudž vysvětlitelno, že v básni jeho zjevují se také stopy vplyvu cizího.

Verše 155—160.

Tyto čtyry řádky -- valně rozvlečené, ale pro poznání různých druhů ruční zbraně pozoruhodné, vyňaty jsou a sem přeneseny z Hájka.

Verš 176: Plavecky.

„Všecky plavecky zkfíkú“ — znamená ryk válečný při početi bitvy. Jinak psáno sice „pohansky“, ale sotva bude pochyby, že „plavecky“ vztahuje se ke skytskému národu Plavců (Polovců), jmenovanému hned u Kosmy ve spojení s Amazonkami.

Verše 181—182: Haytmanice Vlastiny.

Dalemil mezi děvami na Bojišti vyniklými zejména jmenuje Mladu, Hodku a Svatavu, pak Vratku, Radku, Častavu. V opise metropolitním místo Vratky a Radky stojí Klimka a Vracka. K těmto šesti „haytmanicím“ Dalemilovým Pulkava přidružuje ještě i Klimku a Trstavu (Trstinu) neboli Šárku. Aeneáš vynechává Klimku a ostatní jména podává pérem vlaským dosti znetvořená: Malada, Nodea, Suatana, Vorasta, Radga, Zastana, Tristana. Německý překladatel Dalemila z XV. stol. svedl jména Mlada, Hodka v jedno, řka: Di junge Hodka. Doktor Racek haytmanicím Vlastiným dává tato jména: Mlada, Suatava, Hodka, Vratka, Radka, Častava a Šárka. Hájek konečně nazývá je Mladka, Hodka, Nabka, Svatava, Vratka, Radka, Častava*) a dává jim dle Dalemila a Pulkavy název haytmanic neboli setnic vojska divčího (capitaneae).

Vlasta po první vítězné bitvě dle vypravování Aeneášova kázala postavití sedm stolic a na každé jedné řečeným pannám posaditi se, na každou pak vložila řetěz zlatý a zlaté náramky; což patrně reminiscence ze spisů starořímských (torquibus aureis atque armillis).

Verš 190.

V slovech těch patrně se kryje přísloví, jehožto smysl a rozum trudno rozluštití. Dva opisy ke slovu „škopka“ přidávají slovo „piva“, ale tím se smysl jen ještě více zatemňuje.

Verše 225—236.

Z těchto slov Dalemilových vidno, že kronista divčí válku ostře zatracuje; bylo prý to na úkor „panim ctňm“, jež tou válkou se styděly a ji za bláznovstvo měly. Právě ženy že mužóm věrny byly.

Verš 284: Trubicé.

„Trubicé“ v pověstech staročeských často se připomíná; takž v pověsti o Horymírovi, o Hovorovi. Také i vzdálenost měřena dosahem zvuků z trubice, na zatroubení vzdáli.

Verš 294: Okořin.

Okořin osada jest podnes u Tuchoměřic, slovoucí Okoř a ode dávna náleževší panenskému klášteru Svatojirskému (1228 Reg. I.). Okořin značí osadu po Okorovi tak zvanou. V XVI. stol. vzešlo rčení Oskořin. Nyní zobecnělo znění Okoř.

Verš 320: Šárka.

Šárka. Práví Dalemil, že i dnes tomu místu, kde se skrže dívku Šárku stala ona zráda na Ctiradovi. „Šárka“ dějů. — Blížeji končimu tu naznačuje Pulkava, an dí, že údolí Šarecké leží za klášterem Břev-

*) Co se týče těchto jmén, může doložiti se, že Mlada a Svatava jsou jména z X., resp. z XII. věku letopisně známá. Hodka pak, Vratka a Radka jsou ženským tvar mužských názvů Hodek (porovnej Hodkovici), Vratek (Vratkov), Radek (Radkovici, Radkov). Též i Klimka licuje se s mužským Klimek (Klimkovici).

novským (vallis sita retro Brewnow coenobium). Dr. Racek r. 1501 líčí ji takto: Sárka od Prahy leží 2000 kročejů nebo něco málo více vzdáli. Jest to údolí mezi dvěma lesnatýma stráněma rozložené, dosti úzké, trávnaté a voudaté, podle potoka zde křivolako tekoucího samo také křivolaké, protož loupežem a výtržnostem velmi příhodné. Ještě i za našeho věku (psáno ok. r. 1500) bývá tu cestujícím velmi nebezpečno, tak že se lesům těm vyhýbají a raději zacházku činí. Vchod i východ z těch lesů vidno ze skalín jako v nějakém zrcadle. Trvá podnes jméno „Sárka“; zvěstujíc zločinu nad Ctíradem zpáchaného paměť starobylo. — Hájek (v 1. stol. XVI. věku) Sárku nazývá lesem. „A les ten, kde Ctírad nešlechtným úkladem té zrádné dívky Sárky jat jest, až do dnešního dne Sárka slové“. Jinak praví, že tu hustý les a „hluboký důl“. Ale povážiti dlužno, že ani údolí ani potok ním tekoucí nemá aniž může mítí jméno své po osobě, dívce Sárce. Jména topická hor, potoků, lesů, nepocházejí od osob, naopak mají známky povrchu zemského. Nehledíc ani k tomu, že celá skazka o dívčí válce a tudíž i o děvě Sárce jest výtvořem obraznosti, nemajíc ani základu ani rázu historického, znamená jméno Sárka prvotně a původně potok a teprve po potoku také i údolí, kudy potok teče. Sárka pak nic jiného nežli potok rákosím, trstěninou neb vysokými travinami tekoucí, jakž tomu svědčí slovenský název Šaryšský Potok, (Saros-patak) v Uhrách. Proto Sárka jest synonymem Trstenice, řeky v XI. a XII. věku ve východních Čechách uvozované, dnešní Loučné. Však-tě sám Pulkava děvů Sárku jiným názvem jmenuje Trst-avu nebo Trst-inu, což jest věru nemálo podivuhodné*).

Verš 330: Zákony dívčí obce.

Zákony tyto u Hájka rozvedeny jsou následujícím způsobem:

Nejprvé, který by se pacholík u vši zemi urodil, aby každému pravé ruky palec utat byl, aby nemohl meče z pochvy vytáhnouti ani jeho dobře v ruce držeti.

Druhé, aby jemu pravé oko vylúpeno bylo, proto, aby za štítem aneb puklěřem nemohl dobře viděti ani z lučiště mírně stříleti.

Třetí, kteráž by se koli děvečka narodila, tu hned aby jí pravý prs horkým železem připálen byl, aby jí nerostl a táhnouti lučiště nepřekážel.

Čtvrtý, aby muži na koních okročmo nejezdili, toliko byla-li by toho potřeba, aby po straně sedali a tak v postranních sedlech jezdili a žádných mečův ani jiných zbraní nenosili.

Páté, muži povýšení i nepovýšení, aby orání hleděli a jiná všeliká díla robotná dělali, a ženy jich aby za ně s nepřátely bojovaly.

Šesté, aby každá dívka mohla sobě toho za muže neb manžela voliti a vzíti, kdož se jí libiti bude.

Verše 337-339: Mrzačení chlapců.

Co zde psáno o mrzačení chlapců, aby dorostouce nebyli s to vládnouti zbraní, toť prý — dle Dalemila — od pohanů též učiněno židům (někdy témuž jsou pohané od židů chtěli). Odkud Dalemil vážil vědomost tuto, není zjevno. Za poroby egyptské ovšem rozkazováno, aby chlapečkové židovští byli usmrcováni. Za poroby babylonské nic takového neoznamuje se, ač by se to nejspíše sem hodilo. Nezbyvá než poroba římská, ale ani z té cos podobného nevíme.

Dodatek.

K vůli úplnosti dát místních dodáváme, že u Hájka jmenují se ještě Stračí dól, hora Vidovle, dvůr Motol, osada Lichuceves, konečně Kopanina.

*) Že by šár souviselo se staroněmeckým sar = „gramina grossa“ (Heinrich Heimburský), není podobné; sice by Sárka muselo zníti Zárka, tak jako Saar = Zár (t. j. Zčar).

Stračí dól. Hájek : Měl jest kníže tajně v jednom lese blízko od Libína, jenž Stračí dól slove, sto mužův výborných. — Poloha dle listiny Vyšehradské z r. 1222: Per clivum montis super Podol, per foveam qua vocatur Straczi dól — tendens infra contra curium muratam in Podol.

Hora Vidovle. Ta se zdvihá u výši 365 metrů mezi údolím Košířským a osadou Jinonicemi i má na svém vrcholu prostranství značně veliké, neporostlé ani lesem ani chrastinami. Nyní se tam dle mapy gen. štábu říká „Na Vidovlích“. Nejstarší zpráva pochází z r. 1207, kdež osada Ninonici darována spolu s příležící horou Vidovlí klášteru Plasskému (cum monte adjacente, qui dicitur Vidovle. Reg. I. 505).

Motoly. nyní osada, která se rozkládá tu kde se počíná údolí Košířské pod Vidovlí. Ve XII. století měl tam klášter Plasský člověka poddaného s dědinou a deset jiných sluhů přikázaných ke klášteru (in Mothos Cecin hominem cum possessione sua et hominum servitia ad dotem ecclesiae Plassensis pertinentia. 114. Erg. Reg. 265). Ještě r. 1209 měli tam Plasští dvůr, praedium, quod habebant in villa quae dicitur Mothol (Ib. 520). Také se tam nacházelo staré darování kláštera Svatojirského: De provincia quae sunt circa castrum (Pragense): Motol (1228 Erb. 723.)

Zajímavý jest tvar lokálu *Mottos*, připomínající na lokál *Vrbčís*, *Plaňás* (Vrbčané, Plaňané), *Kobylás* (Kobyljané). Z toho jde, že *Motoly* jest forma plurální, jakž se to podnes nalézá v ústech lidu: z *Motol* v *Motolech*.

Lichuceves u Tuchoměřic, osada stará, jež spolu s Okořem odedávna patřila klášteru Svatojirskému (1228). *Lichucé-ves* znamená ves *Lichutovu*, tak jako *Nelahožě-ves* značí osadu *Nelahodovu*.

Kopanina, osada mezi Nebušicemi a Tuchoměřicemi podnes stávající,

X. Dívčí válka v literatuře.*)

Arbes ve svých zprávách o divadle v Čechách zmínku činí, že mezi pokusy o uvedení českých historických látek na divadlo do r. 1570 připadá lat. hra o *Vlastě*, což snad souvisí s rozpravou doktora Racka v těch letech tiskem vydanou.

Cropacius J. C. *Illustrium mulierum et virorum elogia. I. II. Valasca Bohemorum regina. 1608-09.*

Buchholtz A. H. *Des christlichen teutschen Grossfürsten Hercules u. der böhm. kön. Fraeulein Valisca Wundergeschichte. Braunschweig. I. 1659. II. 1666 (román).*

Velten J. *Der siebenjährige Weiberkrieg, welchen die Vlasta gegen Primislaum führte, bis sie erslagen ward. Drama provozované r. 1666 v Drážďanech od herců neboli komediantů t. z anglických, kteří hned r. 1658 byli navštívili Prahu. (Arbes).*

Albrecht, *Die Töchter Kroks. Román, v němž dívčí válka celá vypsána. (Děvin tu jmenován Diewn).*

Kolczawa *Exercitationes epicae. Praegae (Bella Amazonum Bohemicarum). 1706.*

Tham Václav *Wlasta a Šárka neb Dívčí boj u Prahy. Vlastenská hra v 5 jednání se zpěvy a baletmi. (Rukopis, Jungmann VI. 1607. Z r. 1785—1799).*

*) Sestavení toto spočívá na datech obsažených jednak v Zibrťové Bibliografii (II. p. 877), jednak ve spise Arnošta Krause: *Stará historie česká v německé literatuře. (Praha 190?)*

Šedivý Prokop České Amazonky aneb Divčí boj v Čechách, pod správou rekyně Vlasty (podle Hájkovy kroniky sepsáno.) V Praze, 1792.

Wlasta u. Scharka, der Maedchenkrieg in Böhmen. Prag. 1794. (Povídka volně zpracována dle Šedivého České Amazonky. Otištěna znova r. 1839 v Rückblicke auf Böhmens Vorzeit.)

Vom Maedchenkriege zu Diewin in Böhmen. Geschitskalender für die k. k. Erblande. 1794.

Schiffner, Merkwürdige Thaten der Wlasta, Anführerin der böhm. Amazonen (Schiffnergallerie I.) 1802—4. Gallerie aneb vyobrazenost a vypsání nejslovutnějších a nejznamenitějších osob a věcí v zemi české. (Překlad Rulíkův v ruk.)

Hněvkovský Šebestian, Děwin. Báseň směšno-hrdinská ve 12 zpěvích. V Praze 1805, dva díly v 12°.

Brentano Clemens, básník dramatu: Die Gründung Prags. minul sepsati podobné dílo o Divčí válce: „Der Mädchenkrieg“. 1813.

v. Woltmann Caroline, Volkssagen der Böhmen. Prag 1815. (Divčí válka na str. 56—194). Spisovatelka byla choť pruského emigranta v Praze, kdež i po jeho smrti zůstala.

Wlasta o. die kriegerischen Mädchen in Böhmen. (Divadelní hra r. 1817 provozována na Leopoldovském divadle ve Vídni).

Scharka die Retterin Böhmens o. Der Hunnenkönig. Taktéž hra dávaná na téměř divadle r. 1818. (Obě hry skládány jsou pod vplyvem spisu Brentanova).

Gerle Wolfgang Adolph Frauenregiment. Volksmaerchen der Böhmen. Prag 1819. (Str. 249—298.)

Historie česká v kamenopisných obrazech od Ant. Machka. Vyloženiim V. Hanky. V Praze 1820. (Obrazův pět z divčí války).

Schiessler K. W. Der Mädchenkrieg (Sage). V Pražském časopise „Der Kranz“ 1811, odkudž pojata do Poltových Sagen und Geschichten der Vorzeit Böhmens (1839).

Van der Velde Franz.. Der böhmische Maegdekrieg. Nachtstück aus dem 2. Viertel des VIII. Jh. (Abendzeitung v Dráždanech 16. května — 30. června 1823. Později v sebraných spisech Veldenových). Sestaveno z románu Albrechtova, z novelly pí. Woltmannové a povídky Schiesslerovy. Novella tato byla několikrát dramatisována: Die böhmischen Amazonen. Romantisches Gemälde in zwei Akten. V Dráždanech 1827. Die böhmischen Amazonen. Opera Köllner-Werdenaua provozována na Leopoldovském divadle ve Vídni 1823. — Wlasta o. die Männerfeindin. Ein Drama in 5 Aufzügen, nach Van der Velde. V Mannheimě 1836. Skladatel H. G. Lambrecht, jenž toto drama své věnoval ženám německým.

Hněvkovský Šeb. Děwin. Báseň romanticko-hrdinská v 18 zpěvích Druhé vydání. (Text naskrze přepracovaný ve dvou dílech). V Praze 1829.

Ebert Carl Egon, Wlasta. Böhmisch-nationales Heldengedicht in drei Büchern. Prag 1829. (Obrázek na listu titulním představuje Vyšehrad a Děvin, mezi nimiž teče Vltava). Pobudka k eposu tomuto patrně dána povídkou Van der Veldovou z r. 1823, jež vyšla v Dráždanech konec června a již v Pražském časopise „Der Kranz“ ze dne 1. října 1823 otištěna báseň „Burg Motol“. Bruchstück aus einem epischen Gedichte „Der Mädchenkrieg“ von K. E. Ebert. (Byl toho času Ebert student 22letý.) Veliký byl dojem Ebertovy „Vlasty“ po Praze. Sám Gothe vydal o ní dne 10. dubna 1829 úsudek dosti lichotivý.

Wenzig Jos., Wlasta. Provozována báseň tato dramatická v Praze dne 12. pros. 1836, ale nedošla úspěchu.

Rückblicke auf Böhmens früheste Vorzeit, in romantischen Darstellungen von Czech's Ankunft im Lande bis zum Ende des Amazonen- oder Mädchenkrieges gegen die Männer. Prag 1839.*)

Kinderfreund C. J. Wlasta und die Zauberzwergerin Straba oder Der Mädchenkrieg. Eine Erzählung aus der romantischen Vorzeit Böhmens. Wien 1858.

Schubert J. C. Wlasta oder der Maegdekrieg. Tragoedie in fünf Aufzügen. Leipzig 1874.

Roloff Oskar, Wlasta oder der Amazonenkrieg in Böhmen. Drama in fünf Acten nebst einem Vorspiel: Libussa's Tod. Berlin 1886.

Šárka. Skladba symfonická Bedřicha Smetany.

Šárka. Opera ve třech dějstvích. Text Anežky Schulzovy. Hudba od Fibicha. 1898.

Vlasty skon. Hudební dráma o třech dějstvích. Dramatickou báseň Karla Pippicha v hudbu uvedl Otakar Ostrčil. 1904.

*) Jakožto kuriosum připomenuto buď franc. drama: Wlasta ou La chute des femmes. Chronique bohème du VIIIme siècle. 1850. Drama recitativní, dávané v Paříži, v divadle de la Porte Saint Martin. Spisovatelé: Albois, Harel a Theaulon. Jiný titul „La Guerre de Servants.“

